

EGO

MAART 1981

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

EGO

MAANDBLAD VAN DE
DIENST HUMANISTISCHE
GEESTELIJKE VERZORGING
IN DE KRIJGSMACHT

nr. 3 – maart 1981
20e jaargang

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Wim Heij (voorzitter),
Jacques van den Blink (sekretaris),
Frank Spoelstra (eindredakteur),
Hans Schonk, Joost de Vries.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen. Tel. 03438-12878.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Bert Brounts,
Anton Constandse, Sietse van der
Hoek, Erik van der Hoeven, Ruud
Janssen, Jan Kooijman, Willy
Lohmann, Frits Maas, Leo van
Opzeeland, Rien Robijns, Jan Stooft,
Jeroen de Valk, Frans Wermer, Hans
van Wissen.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Berichten	2
Humanisten temidden van de 'anderen' (2)	3/4/5
H.O.M. opgericht	6
Gast in EGO	7
Klassieke grammofoonplaten/Vaste prik	8/9
De laatste pionier vertrekt	10/11
Laatste film van Steve McQueen	12/13/14
Lezers schrijven	15
Doet EGO aan politiek?	16/17
Humanistische ethiek, EGO en de kernbepaling	18/19
Oskar Kokoschka	20/21
Boeken en brochures	22
EGO-puzzle	23
Militairen en kernwapens	24

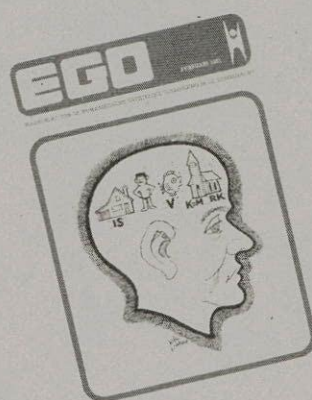
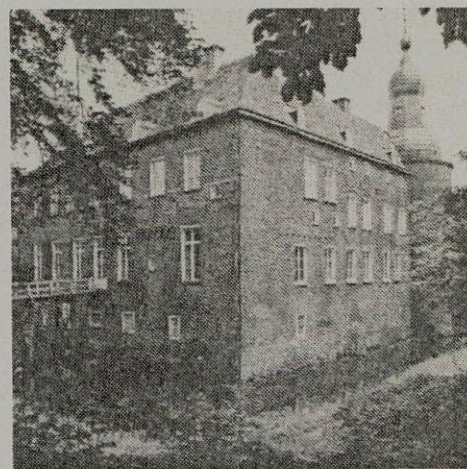
EGO geeft je iets te ver-
staan

Humanistisch Jongerenweekend in kasteel Well in Noord-Limburg

20, 21 en 22 maart a.s. wordt in het dorpje Well in Noord-Limburg alweer het 6e HV-jongerenweekend gehouden. Als lokatie is ook ditmaal het kasteel Well gekozen, een kasteel uit de 17e eeuw, dat volledig is ingericht om groepen te ontvangen. Behalve over een sfeervolle entourage beschikt kasteel Well over 'n toneelzaal, 'n filmzaal, 10(!) diskussieruimten, nachtbar, disco en bijzonder mooie slaapkamers. Op het kasteelterrein kan gevoetbald, gehandbald en gevolleyed worden. Voor de natuurliefhebbers zijn in de omgeving mogelijkheden tot het maken van wandelingen. Tijdens het weekend zijn er geen andere groepen binnen de muren. Iedereen tussen plm. 16 en 35 jaar is van harte welkom. Veel toeloop is geen bezwaar, maar geef je snel op in verband met de organisatie en planning van het weekend. De kosten voor dit weekend zijn bescheiden. Slechts f 60,- per persoon voor 'n geheel verzorgd weekend (vol-pension) dat duurt van vrijdagavond t/m zondagmiddag. De bereikbaarheid van kasteel Well is zowel per auto als per openbaar vervoer goed. Ook ouder(s) met kind(eren) zijn van harte welkom want er wordt gezorgd voor kinderopvang. Inlichtingen over deze opvang bij Fennie Vershuis, tel.: 010 - 746263.

Bel voor verdere informatie met: Frank 030 - 331187, Peter 020 - 947381 of Jeroen 08370 - 14838.

VERLAAT GERUST DE DIENST

Een afzwaaijer en een paar maten,
Die waren laatst in alle staten,
Zo groot was 't verlangen
EGO te ontvangen,
Dat ze 't vertikten de dienst te verlaten.

Wie zich nu abonneert, krijgt – zo lang de voorraad strekt – onze jaarboekjes van de laatste vier jaren als welkomstgeschenk. Stort f 12,- op postgiro 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen, onder vermelding van „nieuwe abonnee”.

ABONNEER JE OP EGO

Humanisten temidden van de „anderen” (2)

In welk rijtje hieronder zou het Humanisme een passend plaatsje kunnen vinden?

1. Liberalisme-Socialisme-Kommunisme-Fascisme
2. Realisme-Idealisme-Empirisme-Rationalisme
3. Realisme-Naturalisme-Impressionisme-Expressionisme
4. Animisme-Polytheïsme-Rooms Katholicisme-Protestantisme

Het eerste rijtje? Nee! Humanisme heeft veel met politiek te maken, maar een politieke groepering is het beslist niet. Het tweede en derde rijtje? Ook niet. Humanisme werkt weliswaar ook door in het filosofisch denken en in de beeldende kunsten, maar het is geen filosofische stroming en ook geen richting in de kunst.

Blijft dus over het vierde, al zullen sommigen het vreemd vinden: godsdiensten en humanisme zo naast elkaar. Maar toch, er is één belangrijk punt van overeenkomst. Het gaat in het humanisme net als in alle godsdiensten om de verhouding, de relatie, de ontmoeting tussen: MENS EN WERELD.

De relatie mens-wereld

Het verschil tussen de godsdiensten en het humanisme zit hem in de wijze, waarop die relatie wordt gezien, beleefd en geleefd.

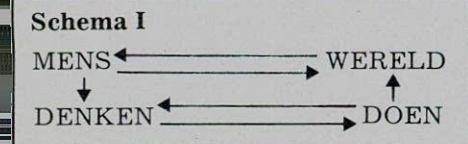
Met de WERELD bedoel ik gewoon de wereld met alles d'r op en d'r an:

- die ons aan alle kanten omringt, van boven en van onderen, links, rechts, voor en achter;
- die via de mond, de neus, de huid, de ogen en de oren bij ons naar binnen komt;
- die we kunnen zien, horen, proeven, ruiken en voelen (lang niet altijd even lekker);
- die ons voedt, al is het vaak maar mondjesmaat;
- die ons bedreigt met dood, ziekten en ellende;
- waaruit, waarop en waarvan we bestaan;
- waarover we nadenken en waarvan we proberen een samenhangend beeld te krijgen.

Om dan te ontdekken, dat die wereld op geen stukken na af is, dat er van alles aan ontbreekt, zodat we er nodig het één en ander aan moeten DOEN.

Er moet heel wat aan veranderd worden, voor hij voldoet aan onze wensen, behoeften en verlangens, aan onze idealen.

De lijst is niet volledig, maar voorlopig voldoende om aan te tonen, dat het om een moeilijke en ingewikkelde relatie gaat.

Vragen

Uit dit vierkantje duiken de grote

Seine van de Belt, vast medewerker van EGO en gepensioneerd raadsman bij de strijdkrachten, begon in het vorige (februari)nummer een reeks artikelen over het humanisme. Hij startte zijn eerste artikel onder de titel „Wat humanisme is, weet ik niet”. Dat die titel niet al te letterlijk moest worden genomen, zal bij lezing wel duidelijk zijn geworden. Hieronder het tweede artikel, onder een meer passende kop. De serie wordt vervolgd.

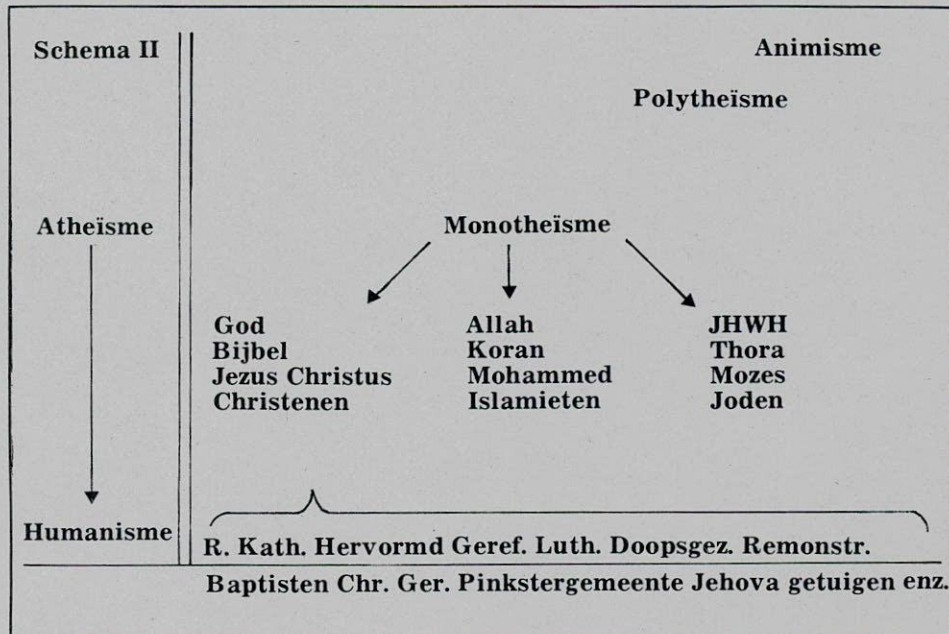
hele mens-zijn beantwoord kunnen worden, met hoofd, hart en hand, d.w.z. met verstand, gevoel, intuïtie, fantasie, wil **en** handelen.

Ze hebben betrekking op de totale werkelijkheid, het geheel van al wat bestaat. Dit in tegenstelling tot bijv. de wetenschappen en de politiek. Die houden zich ook met de wereld bezig, maar altijd met een bepaald onderdeel of met een bepaalde kant. In het humanisme en in de godsdiensten gaat het om het Geheel.

Dat is de reden, waarom ik het humanisme naast de godsdiensten plaats, maar zoals men in schema II kan zien, wel met een dubbele streep ertussen.

Godsdiensten

Onze naaste buren volgens schema II zijn dus de Rooms Katholieken, de Hervormden, de Gereformeerden, de Lutherse enz. Nog een hele tijd enz., want de kaart van kerkelijk Nederland is veelkleurig, is rijk geschaakt. Maar die ik hier genoemd heb, zijn allen Christenen. Wat wil dat zeggen? Ze geloven, dat achter deze wereld God staat, die alles gemaekt heeft naer Synen lieven Wille (Lied uit Valerius Gedenckklank). En die zich in de Bijbel en in Zijn Zoon

Jezus Christus heeft geopenbaard aan de mensen, zo zegt men.

Daarnaast, zie je de Islamieten. Voor ons geen vreemden meer.

„Er is maar één God”, zeggen zij: Dat is Allah. En Mohammed is zijn profeet. Hun heilige boek is de Koran, tijdens een verblijf van 40 dagen in de woestijn aan Mohammed gedikteerd, door de engel Gabriël. In hoofdstuk 112 van de Koran (AL Ichlaas) kan men dit lezen:

1. In naam van Allah, de Barmhartige, de Genadevolle.
2. Zeg: Allah is de enige.
3. Allah is zichzelf genoeg, eeuwig.
4. Hij verwekte niet, noch is hij verwekt.
5. En niemand is Hem in enig opzicht gelijk.

Daarnaast weer de Joden. Christendom en Islam gaan beide terug op het Jodendom, de oudste vorm van monotheïsme: het geloof in één God. De God van Israël, de God van Abraham, Izaäk en Jacob heette JHWH. Het heilige boek, de vijf boeken van Mozes heet de Thora. Daarin staat de Wet, met als kern de Tien Geboden. De eerste allesbeheersende zin daarvan luidt: Ik ben de Here, Uw God, die u uit het land Egypte uit het diensthuis geleid heb. Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben. Wat verderop: want Ik, de Here God ben een naijverig God. De Thora is één grote aanval op het polytheïsme, het geloof in veel goden.

Veel meer dan één God hadden onze voorvaders, de oude Germanen, ook de Romeinen en de Grieken. De oude Germanen geloofden bijv. aan Odin of Wodan, Donar, Frija, Balder en Loki. De Grieken aan Zeus, de zoon van Kronos en Rhea, die beide weer kinderen waren van Ouranos en Gaia, de hemel en de aarde. En aan Hera, Aphrodite, Ares en Poseidon om er maar een paar te noemen. Godinnen en goden, resp. van het huwelijk, de liefde, de oorlog en de zee. Schilderachtige fantasierijke godsdiensten, wereld- en levensbeschouwingen, die mensen geïnspireerd hebben geweldige kunstwerken te scheppen, die we vandaag nog bewonderen. Aan de andere kant ook tot gruwelijke gebruiken als mensen-offers aan de goden.

schauwing of geloof is het Animisme (Anima = ziel). Dat is het geloof, dat alle dingen om ons heen een ziel hebben, een gevoel en een wil, waar je als mens rekening mee hebt te houden en die je met tovermiddelen moet proberen te beheersen.

Twee verdiepingen

Al die verschillende manieren om de wereld op te vatten (rechts van de verticale streep (in schema II) komen hierin overeen, dat de wereld een tweede verdieping heeft, vaak zelfs ook nog een souterrain. Achter deze zichtbare, hoorbare en tastbare is een onzichtbare wereld verborgen, die een machtige invloed op ons leven uitoefent.

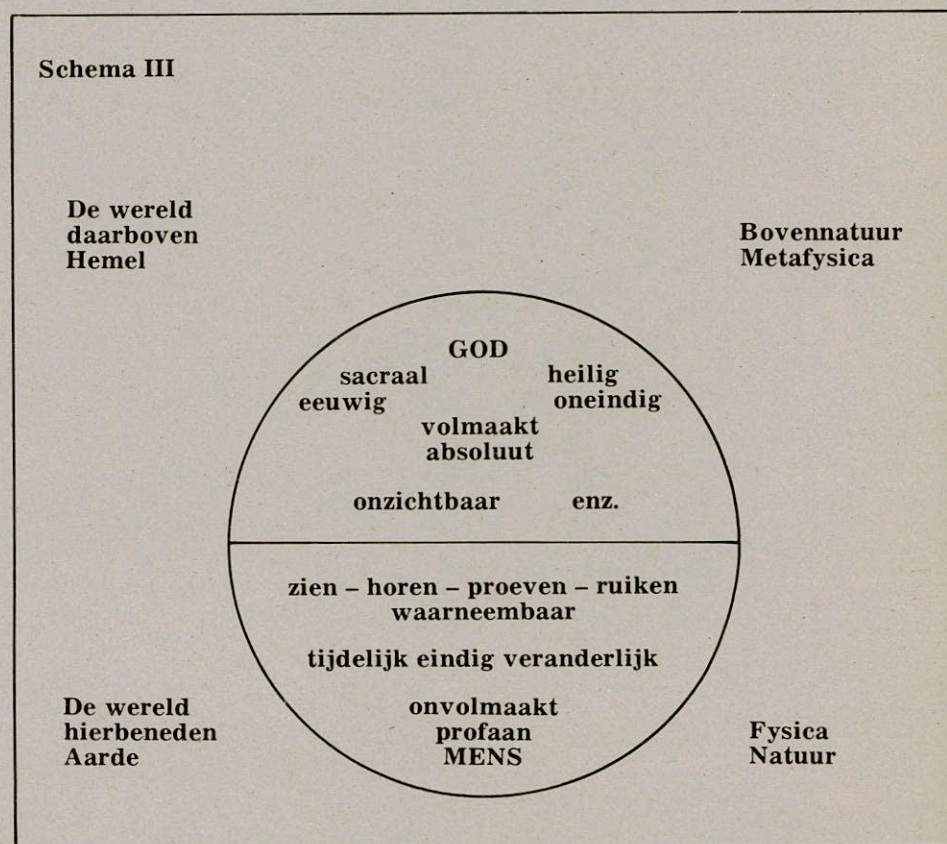
Denk maar aan het beroemde verhaal van Odysseus, die tien jaar lang door hemelse machten heen en weer werd geslingerd. Of voor de meesten wat dichterbij: aan het geboorteverhaal van Jezus Christus: „En er waren herders, die zich ophielden in het veld en opeens verscheen er een engel des Heren bij hen en de heerlijkheid des Heren omstraalden hen.” Schematisch kan men zich dat zo voorstellen als in schema III.

Maar veel mooier is het uitgebeeld door schilders en beeldhouwers. De triptiek van Lucas van Leyden, hierbij afgebeeld, laat dat duidelijk zien. Loop maar eens een kerk binnen, 't liefst een kathedraal als de St. Jan in Den Bosch. De kerk als bouwwerk is een prachtige uitbeelding van de wereld- en levensbeschouwing van de Middeleeuwse mens. De vorm van een kruis. De toren wijst naar boven. Hoog in de koepel ziet men een groot oog, het alziend oog van God, dat oordelend op de mensen neerkijkt. Houtsnijwerk, schilderijen en beelden vormen één groot bijbels prentenboek. Heel belangrijk in een tijd, dat maar heel weinig mensen konden lezen.

Een wereld zonder tweede verdieping

Humanisten weten niets van zo'n tweede verdieping. En wat anderen daarover vertellen vinden ze niet zo erg geloofwaardig, hoe oud en eerbiedwaardig de verhalen daarover ook mogen zijn. Wat blijft er dan over. Ja, eigenlijk niets dan de wereld, die we uit onze ervaringen kennen. Die wereld blijft

Schema III

overigens diepten te hebben in ruimte en tijd, waar die oude verhalenvertellers nog geen notie van hadden. Een wereld dus zonder God of goden. Humanisten rekenen niet op bovennatuurlijke hulp en leiding, beloning of straf.

Als mensen zijn we alleen met onze wereld. Op ons zelf aangewezen en op elkaar. Of we dat prettig vinden of niet. We zullen in een wereld zonder God zelf moeten denken, zelf moeten kiezen en zelf moeten beslissen. Er is geen andere mogelijkheid. Dat heeft geweldige konsekwenties. Die komen echter in één van de volgende artikelen aan de orde. Nu heb ik nog net de ruimte om te laten zien, dat in de ontwikkeling van animisme naar humanisme een lijn zichtbaar is, waarbij de dingen en het gebeuren om ons heen steeds meer hun persoonskarakter verliezen.

De ontzieling van de wereld

Animisten geloven, dat alle dingen een ziel hebben, een gevoel en een wil. Zij begrijpen de dingen, zoals ze zichzelf begrijpen. „Voor jullie bleekgezichten zijn de dingen dood”, zei eens een Indiaan, „maar voor ons leven ze.”

In een Afrikaans dorp heb ik onder een palaverboom eens een gesprek meegemaakt tussen een onderwijzer, die de oude animistische gebruiken nog in ere hield en het hoofd van de dorpsschool, die tot de Islam was

overgegaan. „Jullie Islamiëten”, zei de onderwijzer, „hebben de mensen hun geloof en hun zekerheden ontnomen en ze hebben er niets voor terug gekregen, waar ze zich aan vast kunnen houden”. Ze zijn zichzelf kwijt geraakt met het geloof in de tovenaars en de maskers, die nu in Afrika aan de toeristen verkocht worden. Niet de echte, die zijn allang weg, maar de namaak.

De oude Grieken, Romeinen en Germanen geloofden niet meer dat alle dingen een ziel hadden. Tenminste, dat denk ik, hoewel? Hoe zat dat met een speer, een zwaard, een strijdhamer? Die hadden vermoedelijk net als de Indonesische kris een soort poesaka. In ieder geval waren voor hen de zon, de maan, de hemel, de aarde en de zee goddelijke personen, net als de oorlog en de liefde. De natuurkrachten werden ervaren als wezens machtiger dan mensen, begiftigd met oordeel, gevoel en wil. Om ze gunstig te stemmen moest men er offers voor brengen. Vooral de oorlogsgoden waren veeleisend. Zij eisten mensenoffers.

De Joden hebben al die verschillende goden afgeschaft en samgetrokken in één almachtige God, de schepper van hemel en aarde. „In den beginne schiep God de hemel en de aarde”. Dat is de eerste regel van het boek Genesis.

De zon, de maan, de zee en alles wat

macht over de mens had verloren zijn goddelijk karakter, de persoonseigenschappen. Daarom scholden de Romeinen Joden en Christenen uit voor atheïsten. Wat stand hield was, dat men de werkelijkheid als geheel als Persoon bleef beschouwen, in ieder geval onderworpen aan een Rede en een Wil.

Almachtig, Algoed en Alwijs.

Humanisten hebben ook de laatste stap gezet op deze weg en de werkelijkheid als geheel zijn persoonskarakter ontnomen, ontgoddelijkt. Zij leven in een profane wereld, zonder een God, die ze onvoorwaardelijk hebben te gehoorzamen. Dat is het voorlopige eindresultaat van een lange weg van bezinning en strijd voor de mondigheid van de mens. Daarover gaat het o.a. in het volgende artikel.

Seine van de Belt

humanisme: voorbeelden-storm

Humanistisch Overleg Mensenrechten opgericht

Zaterdag 31 januari is het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM) opgericht. Het initiatief daartoe is genomen door het Humanistisch Verbond (HV), het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking (HIVOS) en Humanitas. Tijdens een manifestatie in het Jaarbeurscomplex in Utrecht ontvouwde het H.O.M. een actieplan voor 1981. Ook werd de campagne onder het motto „Kiezen voor de mensenrechten” gestart. Doel van de campagne is het beïnvloeden van politieke partijen om zich sterker te maken voor een duidelijker mensenrechtenbeleid. Voorzitter van het Humanistisch Overleg Mensenrechten is Relus ter Beek, lid van de Tweede Kamer voor de PvdA.

Henk Waltmans

Ook in Nederland

Jan Pronk, oud-minister voor Ontwikkelingssamenwerking, sprak de openingstoespraak tijdens de manifestatie. Hij pleitte voor het nog sterker opnemen in het beleid voor ontwikkelingssamenwerking van de mensenrechten. Hij stelde dat de manier waarop westerse geïndustrialiseerde landen ontwikkelingshulp bedrijven funest is voor het herstellen van de mensenrechten in veel ontwikkelingslanden. Pronk poneerde de stelling dat het westerse „model” voor ontwikkelingshulp leidt tot fascisme.

Rob Tielman, voorzitter van het Humanistisch Verbond, legde er de nadruk op dat het H.O.M. niet alleen de mensenrechten in het buitenland tot onderwerp van bestudering en actie zal nemen, maar dat ook kwesties aangaande mensenrechten in Nederland onder de loep worden genomen. Hij noemde in dit verband de affaire rond de groep zigeuners die momenteel tijdelijk in ons land verblijven.

Aktieplan

In het middagdeel van de manifestatie werd na de groepsdiskussies en de gezamenlijke vergadering van aanwezigen een actieplan voor 1981 vastgesteld. Dat actieplan bevat een zevental punten.

Ten eerste wordt door het H.O.M. een informatiebulletin (tweemaandelijks) uitgegeven. Verder start het H.O.M. de campagne „Kiezen voor Mensenrechten” en ook wil men komen tot het opzetten van onderwijsprojecten met betrekking tot de problematiek van mensenrechten en ontwikkelingssamenwerking. Ook wil het H.O.M. proberen invloed uit te oefenen op bedrijven, organisaties en internationale financiële instellingen ten gunste van mensenrechten. Op alle mogelijke manieren zal het H.O.M. samenwerking met gelijkgeaarde organisaties proberen tot stand te brengen.

Politiek forum

In de ochtend was ook een politiek forum georganiseerd, waarin zitting hadden Jacobse (VVD), mevrouw Herfkens (PvdA), Waltmans (PPR) en Israël (D'66). Het forum kwam tot de konklusie, dat het H.O.M. een belangrijke rol moet vervullen inzake de sociaal-ekonomische mensenrechten. Toch werd unaniem gepleit voor het niet apart stellen van het beleid rondom mensenrechten, maar het werken aan het inpassen van dat aspect in een totaalbeleid van regering en het inbrengen van mensenrechten als essentieel onderdeel in het programma van politieke partijen.

Defensieuitgaven en mensenrechten

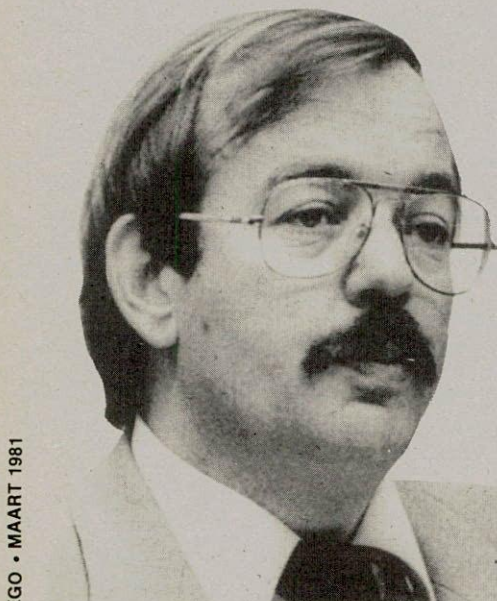
Uit de mond van forumlid Henk Waltmans noteerden we nog enige markante uitspraken: „Het totale beleid van deze regering wordt bepaald door uiterste zorg voor de NATO en een nationale kijk op werkgelegenheid. De verhoging van de uitgaven voor defensie met drie

procent past daar helemaal in. Het beleid leidt op deze manier onvermijdelijk tot een verdere vermilitarisering van Nederland en de opvoering van wapenproductie. Een verschuiving van burgerlijke naar militaire productie. Dat betekent minder geld voor ontwikkelingshulp. De bewindslieden gaan tegenwoordig vaak op reis om wapens en munitie te verkopen aan de ontwikkelingslanden. Met onze wapens en munitie worden groeperingen die in die landen strijden voor mensenrechten onderdrukt. De konklusie dat verhoging van defensiegelden een verdere schending van mensenrechten betekent ligt voor de hand”, aldus Waltmans.

Dienstplicht vrouwen

Waltmans herhaalde bij deze gelegenheid zijn pleidooi voor de invoering van een algemene dienstplicht voor mannen en vrouwen. Er zou een keuze moeten zijn tussen verschillende soorten dienstplicht: „De dienstplichtigen zouden moeten kunnen kiezen tussen een maatschappelijke dienstplicht en een militaire dienstplicht. Kiest een jongen of meisje voor militaire dienstplicht dan moet hij of zij opnieuw een keuze kunnen maken tussen enerzijds vervulling van dienstplicht in het kader van internationale vredestaken en anderzijds in het kader van de nationale defensie.” Het uitvoeren van vredestaken kan volgens Henk Waltmans ook betekenen het op aanvraag van een land assisteren bij rampenbestrijding. Volgens het Tweede Kamerlid zou men zich vervolgens ook moeten kunnen uitspreken voor een dienstplicht met of zonder kerntaken. „Hoewel deze keuze snel moet verdwijnen omdat de aanwezigheid van kernwapens in ons land zo snel mogelijk tot het verleden moet gaan behoren”.

Paul Custers

H.O.M.-voorzitter Relus ter Beek

gast in EGO

Amnesty International

Er wordt veel gepraat over de rechten van de mens. Je komt het woord overal tegen. Als gast in EGO vroegen we Hans de Vrey, medewerker van de Nederlandse afdeling van Amnesty International (AI), in te gaan op drie vragen: wat zijn die rechten van de mens, wat doet AI en wat kun je als (al dan niet dienstplichtig) militair met die rechten?

Mensenrechten

Velen denken bij het woord „mensenrechten” aan iets vaags: aan vrijheid, kunnen zeggen wat je wilt, niemand martelen. In feite zijn de rechten van de mens een heel systeem van internationale verklaringen en verdragen, opgesteld door de Verenigde Naties. Ze hebben betrekking op vrijwel alle aspecten van het dagelijks leven: wonen, werk, eten, politiek, godsdienst, rechtsspraak, vakantie, onderwijs enzovoorts. Die verklaringen en verdragen worden door vrijwel alle regeringen onderschreven. Steeds meer landen gaan bovendien over tot het **bekrachten** van de (bindende) verdragen inzake de rechten van de mens. Alle inwoners van zo'n land worden dan door het verdrag beschermd. Zo zijn ook in Nederland sinds 1978 de twee belangrijkste mensenrechtenverdragen van kracht.

Amnesty International

De naleving van de rechten van de mens is een andere zaak. Dagelijks lezen we in de kranten over honger, armoede, martelingen, politieke gevangenen. Want ondanks de verklaringen en verdragen nemen veel regeringen het met de rechten van de mens niet zo nauw. Dat was in 1961 de aanleiding tot de oprichting van Amnesty International. Een geheel ongebonden beweging die op onpartijdige manier actie ging voeren voor de rechten van de mens. Men koos daarbij al meteen voor een beperkt werkterrein: onderzoek naar naleving van **alle** rechten van de mens is voor één organisatie onbegonnen werk, laat staan dat er ook nog daadwerkelijke hulp zou kunnen worden geboden. Zo beperkte AI haar werk tot **gevangenen**. De beweging werkt voor de vrijlating van iedereen die in strijd met de rechten van de mens gevangen zit (zogenoeten „gewetensgevangenen”); werkt voor een eerlijk proces voor alle politieke gevangenen en komt altijd in actie

tegen martelingen en de doodstraf, wie daar ook het slachtoffer van is. AI is onpartijdig en doet haar werk dan ook ten aanzien van **alle** landen, zonder rekening te houden met overwegingen van bijvoorbeeld politieke aard.

Het werk van AI gebeurt door haar leden. Er zijn veertig nationale afdelingen en in totaal heeft AI zo'n 250.000 leden in 134 landen. De activiteiten van leden en afdelingen gebeuren aan de hand van goed gecontroleerde gegevens van het Internationale Secretariaat van AI in Londen. Daar doen experts al het onder-

zoek en bezien welke activiteiten het meest effectief zijn.

Militairen

Wat heb je nu als militair met mensenrechten te maken? Ik zou drie dingen willen noemen: in de eerste plaats kun je in situaties terecht komen waar je er **direct** mee te maken hebt. Denk maar aan het verhoor van krijgsgevangenen, aan het humanitair oorlogsrecht, aan de inzet van eenheden bij de ordehandhaving. In de tweede plaats zijn in veel landen militairen betrokken bij martelpraktijken, het laten „verdwijnen” van mensen en andere schendingen van de rechten van de mens. Wat zou logischer zijn dat je als militair die „collega's” laat merken, dat zulke zaken niet door de beugel kunnen? Tot slot een algemene opmerking: de

rechten van de mens gelden voor iedereen. Licht het dan niet voor de hand dat ook iedereen voor die rechten opkomt? Dat we, wie we ook zijn, niet zwijgen als iemand gemarteld wordt of onrechtmatig gevangen zit? Dat we proberen daar iets aan te doen?

De twintig jaar dat AI nu bestaat hebben bewezen dat het zin heeft: de leden van AI hebben in die jaren duizenden slachtoffers kunnen helpen, vaak op heel eenvoudige wijze. Laat ik eindigen met de constatering dat er nog altijd veel méér schendingen van de rechten van de mens zijn dan personen, organisaties en regeringen die die schendingen bestrijden. Er is dus voorlopig nog aanleiding genoeg om in actie te komen...

Hans de Vrey

Voor meer informatie: stuur een briefkaart aan AI, postbus 61501, 1005 HM Amsterdam, m.v.v. „Begin-krant”. Je krijgt dan (gratis) gegevens over het werk van AI en hoe je daar aan mee kunt doen. Op datzelfde adres kun je je ook aanmelden als lid van AI. Dat kost momenteel f 40,- per jaar. Er zijn nu al 50.000 AI-leden in Nederland en die maken ook financieel gezien AI's werk mogelijk (want om haar onpartijdigheid te garanderen aanvaardt AI geen subsidies).

soldaat: ik heb het niet
geweten

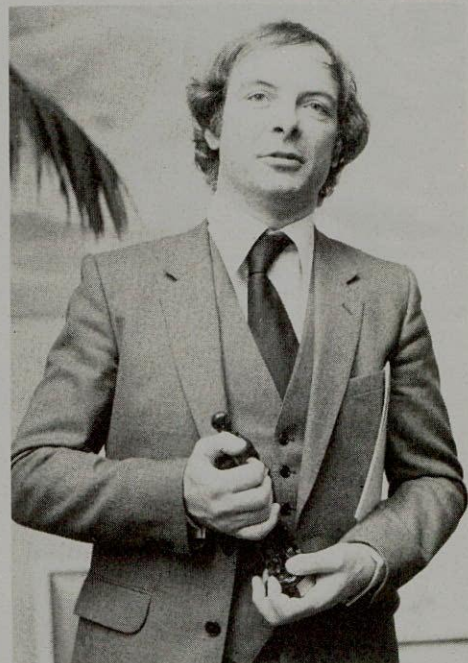
Klassieke grammofoonplaten

L. v. Beethoven,
Vioolconcert in D gr. t., Op 61,
Kyung-Wha Chung, viool,
Weens Philharmonisch Orkest,
o.l.v. Kiril Kondrashin.
Decca SXDL 7508.

Beethoven dus, en onmiddellijk moet ik kwijt dat ik meestal voor Beethoven niet zo m'n stoel uit kom, hoogstens om het wat zachter te zetten. Geen echte antipathie, laten we zeggen dat ik z'n natuur (lees: muziek) wat zwaar op de hand vind. Wellicht wat tegenstrijdig, maar voor deze uitvoering van het vioolconcert loop ik meer dan warm. Met name voor de soliste. Gewoon zo als het is, Chung vertolkt warm, liefdevol en geeft de componist net dat tikkeltje minder zwaar op de hand, waardoor het op mij bijzondere indruk maakt. Hier en daar zelfs niet helemaal los van d'r Koreaanse afkomst, getuige de knipoogjes naar het oosters meditatieve. Lief en charmant, zonder ook maar één moment afbreuk aan de inhoud te doen. Opnametechnisch is het mooi afgewogen, helder en homogeen, mooie balans tussen direct en indirect (acoustiek) geluid.

G. Mahler,
Symphonie in G gr. t. nr. 4,
Israel Philharmonic Orchestra,
o.l.v. Zubin Mehta.
Decca SXDL 7501.

Gustav Mahler's moeizame en merkwaardige innerlijk, voor een gedeelte verklankt in de 4-de symfonie. Vanuit z'n opbouw, één van de meest gave symfonische werken ooit gecomponeerd, vind ik. Steeds weer opnieuw boeien de klankkleurtjes, ritmewisselingen en opeenvolging van intervallen in tonen en akkoorden. Naar mijn gevoel geeft het werk bij uitstek weer hoe stemmingen een mens bezighouden, niet zelden óók het relativerende element, al of niet voorzien van humor en zelfspot. Kortom, muziekstof die op prachtige wijze door het orkest uit Israël wordt neergezet. Het mooie, niet in de laatste plaats tot stand gebracht door het werkelijk schitterende opname (klank)beeld. Wonderschoon vertolkt, technisch geen vraagtekens, rest alleen maar muziek, misschien kunnen we dat delen?

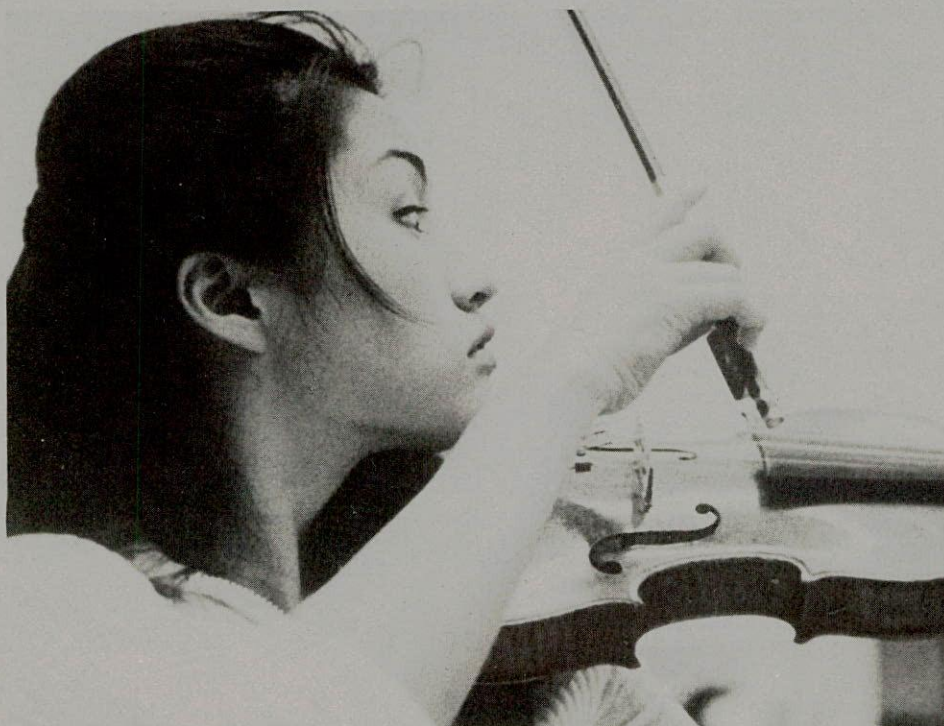

Christopher Hogwood

Carl Philipp Emanuel Bach,
Acht Symphonieën,
The Academy of Ancient Music,
o.l.v. Christopher Hogwood.
L'Oiseau-Lyre DSLO 557-8.

Het orkest en de leider Christopher Hogwood (klavecimbel), spelen allen op historische – of naar historisch recept vervaardigde – instrumenten. De wat ruige, ijle, doch zeer rijke klank van deze hoogbejaarde instrumenten weten – mij althans – altijd weer te boeien. Centraal staat stijlgetrouwheid, zonder dogmatisch te zijn. De op één na oudste zoon van J. S. Bach, schreef in z'n autobiografie; dat hij de acht symphonieën nu eens helemaal voor zichzelf schreef.

Dit in tegenstelling tot het „normale” werk dat bijna altijd was bestemd voor – laten we zeggen – (koninklijke) broodheren of publiek. Wat aparte kost dus, en vanuit die muziek is dat ook te horen. Geen muzikaal behang. Illustratief voor het voorgaande – voorzover dat mij aangaat –, de symphonie in b-mineur (kant 3, de eerste), ademloos... Kortom, aandacht in uitvoering, meer dan aandacht vanuit de componist zelf, kan het nog mooier?

Kyung – Wha Chung

EGO gaat ook af en toe plaats inruimen voor de liefhebbers van klassieke muziek. Deze maand de eerste bijdrage op dit gebied van Ruud Janssen, electronicus, hifi-tester en vast medewerker aan het maandblad 'Luister' voor plaatbesprekingen van klassieke, volks-, jazz- en popmuziek.

Great Instruments: „The Organ”, Marie-Claire Alain, orgel, werken van: Haydn, Mozart, Händel & Bach.
Erato ERA – 50518

Een tweetal platen – sociaal geprijsd – waarop wat gedateerde opnamen van de bekende Franse organiste Marie-Claire Alain opnieuw in de

aandacht komen. Verdiende aandacht vind ik.

Beide platen geven een aardige bloemlezing van wat de organiste zo door de jaren heen op de plaat zette. Zonder de andere plaatkanten minder te vinden, zou ik speciaal kant 2 (Mozart) willen aanbevelen. De gemiddelde leeftijd van de opnamen in acht genomen – jaren zestig(!) –, zouden ze best – om hun doorzichtige en heldere klankbeeld – gisteren gemaakt kunnen zijn.

Ruud Janssen

Marie-Claire Alain

vaste prik

EGO valt je in de rede

GV: ja knikken nee schudden

emancipatie: koken van woede

kernwapens: de middelen heiligen 't doel

NATO: marionetwerk

aarde: klokhuis zonder pit

kapitalisme: ontbinding in factoren

kijkt 'n chip wel uit z'n doppen

1981: toen was geluk nog heel gewoon

vrede: knopen doorhakken

van troepenbewegingen trekt m'n hart samen

oorlog: stukje bij beetje

beperkt gebruik: trapsgewijs

taktische kernwapens: tegenstelling in woorden

politicus: rijksgrote

officier: oogkleptomaan

dienst: koppelkoers

vredesonderhandelingen: onderhands laten weten wat je voorhands gaat doen

de moderne mens lijdt aan metaalmoeheid

zelfs bij Rank Xerox lezen ze EGO

vredessong: aftelrijmpje

De laatste pionier vertrekt

Raadsman Henk van Sandwijk met UKW

Op 21 november van het verstreken jaar schreef Henk van Sandwijk me een brief. Zoals hij in de afgelopen vier jaar dat we elkaar nu als collega's kennen wel meer heeft gedaan juist op die momenten waarop hij wat moeite had om me iets, wat hem erg bezig hield, van aangezicht tot aangezicht te zeggen.

Op 21 november was er kennelijk weer zo'n moment. Hij wilde me, nadat we elkaar daarover al even hadden aangeschoten met de bedoeling er op terug te komen, zeggen hoe hij, na 17 jaar (vanaf 1 juni 1964) raadsman-schap, onze dienst wenste te verlaten.

Henk heeft wellicht gedacht: als ik op 1 maart met UKW ga dan zal er vóór die tijd wel iets worden georganiseerd waardoor ik in het zonnetje wordt gezet. En dat wilde hij niet. In zijn brief zegt hij dan ook: ...„denk niet te bereiken dat je me omturmt, want dat lukt niet.”

Mijlpaal

Welnu, die poging tot omturnen heb ik dan ook niet ondernomen. Ik houd daar trouwens toch niet van: als een mens zijn/haar keuze heeft gemaakt, voor wat dan ook, respecteer die keuze dan en blijf niet zeuren. Maar, bij Henk is meer aan de hand. Zijn vertrek is niet alleen een heengaan van zo-maar-een-raadsman (die we trouwens niet hebben). Het is een mijlpaal. Het is de afsluiting van het laatste stuk zichtbare herinnering binnen onze dienst aan de moed, inzet en trouw van de pioniers. Pioniers die het mogelijk hebben gemaakt dat tegen alle weerstanden in de humanistische GV vaste grond binnen de Nederlandse krijgsmacht kreeg. Henk is de laatste van deze vijf pioniers: Harry Lips, Dolf Zoetebier, Jan Troost, Seine van de Belt en Henk van Sandwijk.

Hij is de laatste van die veteranen. Het vertrek per 1 maart a.s. van Henk is een mooie gelegenheid omdat pionierswerk voor het voetlicht te brengen. Als een betoon van erkentelijkheid ook.

Want hoe kwam onze dienst de krijgsmacht binnen? Heel in 't kort gebeurde dit als volgt. Eerst, na jarenlange strijd en overtuigingskracht binnen samenleving en parlement, was begin '60 de Nederlandse maatschappij rijp om te erkennen, dat geestelijke verzorging en vorming op niet-godsdienstige, humanistische grondslag aan mensen binnen de krijgsmacht, een dienst kon bewijzen. Toen dan ook de Minister van Defensie op 1 september 1964 de eerste vijf raadsliden (de pioniers dus) op arbeidscontract voor een proefperiode van drie jaar binnen de krijgsmacht toeliet, was de grote vraag: redden ze het?

Maar veel meer nog: zullen er voldoende militairen een beroep op de humanistische vorming en verzorging (blijven) doen?

dat trouwens nog jaren nadien door moeten zetten, gelukkig na verloop van tijd met – met mondjesmaat toegekende – andere collega's.

Test twee: er bleken meer dan voldoende militairen die een beroep deden op de humanistische geestelijke verzorging en vorming. En ook deze tendens heeft zich nadien voortgezet, met een tot op de dag van vandaag blijvende spanning tussen „vraag” en „aanbod”. Zowel in Nederland als, nadien ook in West-Duitsland (zie in Ego van februari 1981 mijn artikel over de Knelsituatie van humanisten in de krijgsmacht).

Historisch moment

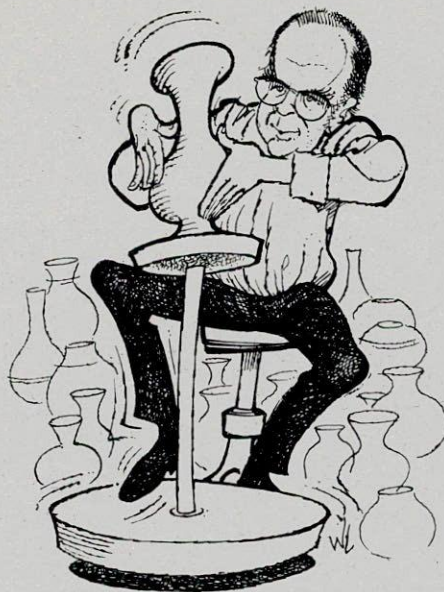
Overigens is hun prestatie meer dan een ministeriële erkenning, dat er toen vijf raadsliden binnen de krijgsmacht hun werk mochten doen. Die erkenning was meer: het was een historisch moment. Voor wat de GV binnen de krijgsmacht betreft, hield die beslissing van de minister in, dat hulpverlening en vorming op geestelijk gebied (waarin het vooral om vragen en problemen

Op beide vragen kon op 1 september 1967 een positief antwoord worden gegeven.

Test één: ze hadden het gered. Maar vraag niet hoe. Met rayons ter grootte van enkele provincies per man; met werk-weken waarin doorgaans het gezin niet werd gezien; met reistijden per auto waartegen een beroepsrijder „U” zou zeggen; met een werkklimaat waarin de spanning en weerstand van de omgeving doorgaans te snijden was; met een rechtspositie die niet bepaald hecht was. En, zij hebben die klus in die proefperiode geklaard. Zij hebben

Toen in maart 1979 Nederlandse militairen bij Unifil in Libanon werden geplaatst, was Henk van Sandwijk (links op de foto) de eerste raadsman die ruim een half jaar meeging. Hij schreef er een aantal artikelen over in EGO.

OP ZEEK NAAR NIEUWE VORMEN...

van fundamentele en ethische aard gaat) behalve op grond van een geloof, ook inhoudelijk geoorloofd was en gelegitimeerd werd op basis van een levensovertuiging.

Geloof en niet-godsdienstige levens-overtuiging werden daarmee beide tot principieel gelijkwaardige keuze alternatieven voor de levensoriëntatie van militairen bevorderd. Het tijdperk van de „stenen voor brood” liep ten einde.

Het aandeel, dat de vijf pioniers in de krijgsmacht in die periode en later in de emancipatie van de humanistische levensovertuiging als oriëntatie-patroon voor het leven van mensen hebben geleverd, is dan ook niet gering geweest. In woord, daad en geschrift hebben zij geholpen die doorbraak in de mentaliteit van een krijgsmacht, van een samenleving te bewerkstelligen. Niet-godsdienstige geestelijke verzorging! Wie had dat vijftig jaar geleden in Nederland voor mogelijk gehouden! Het is nu binnen en buiten de krijgsmacht niet meer weg te denken. Maar daarmee was hun werk toch nog lang niet afgerond. Het was het moeilijk bevochten begin, een eerste bruggehoofd. Maar in de geschiedenis van een organisatie moet het pionierswerk (wil het niet door de waakzame tegenkrachten worden weggevaagd) een vervolg krijgen.

Uitbouwfase

De fase van de uitbouw brak aan. Zowel naar de inhoud van het werk, naar de organisatiestructuur en omvang van de dienst HGV. Het is niet mijn bedoeling deze belangrijke tweede fase hier op de voet te volgen.

De historicus die de geschiedenis van de humanistische GV zal gaan beschrijven zal juist aan dat stuk van de uitbouw alle aandacht moeten besteden. Ik wil er alleen dit over zeggen. Als niet in de jaren '65 tot '75 hun denkkracht, overtuigingswerk en, in sommige situaties, moedig weerwerk was geleverd, was de dienst HGV niet geworden wat het nu is. Was ook de aandacht voor de plaats van de mens binnen de krijgsmacht een andere geworden dan ze nu is.

Juist hun appèl op de solidariteit met de mensen, gepaard gaand met een kritisch volgen en, indien nodig, protest aantekenen tegen anti-menselijke ontwikkelingen binnen en buiten de krijgsmacht, heeft het gezicht be-

paald van ons werk. Het is de inhoudelijke basis geworden van de **humanistische** verzorging en vorming. Het is, nog anders uitgedrukt, ons handelsmerk (men ziet in dat verband de drie recente Ego artikelen „Raadslieden op de barricaden?”).

Als dienst HGV zijn we nog niet toe aan de derde belangrijke fase van een organisatie: die van de consolidatie. Er liggen nog zoveel gevaren en ontwikkelingen op ons te wachten. Er moet nog zoveel worden gedaan en gerealiseerd. De fase van de uitbouw loopt nog steeds door. Er is nog werk aan de winkel!

Deze laatste opmerking neemt niet weg, dat het werk van de vijf pioniers onuitwisbaar heeft doorgevoerd binnen onze dienst zelf, waar inmiddels al een tweede en derde generatie van raadslieden en vormingswerkers werkzaam is.

Maatschappelijke erkenning

Toen in december '79 een adviesrapport „Geestelijke Verzorging in de Krijgsmacht” door de Nationale Raad Welzijn Militairen aan de staatssecretaris werd uitgebracht, stond daarin deze passage (blz. 6): „Sinds de jaren zestig zijn ook humanistische raadslieden werkzaam. Naast veranderingen in maatschappij, kerk en krijgsmacht heeft ook hun eigensoortige benadering van de mens een belangrijke bijdrage geleverd aan bepaalde accentverschuivingen in de werkzaamheden van alle geestelijke verzorgers.”

Deze facto erkenning van het belangrijke en eigensoortige van de niet-godsdienstige, humanistische GV door een maatschappelijk breed samengestelde adviescommissie is, vijftien jaar na hun penibele start in '64, niet niks. Het is de feitelijke afronding van een schoksgewijze maatschappelijke mentaliteitsverandering, waaraan zeker „de vijf” de voedingsbodem hebben gegeven.

Waarop zij ook hebben gehoopt. En die hoop is werkelijkheid geworden!

Bescheidenheid

Het feit dat Henk die laatste ontwikkelingen „in het harnas” heeft mogen meemaken, zal hem groot genoeg hebben gedaan. Het zal hem echter niet hebben afgebracht van zijn onwrikbare bescheidenheid. Een bescheidenheid die enerzijds te maken heeft met het feit dat nieuwe gevaren de (humanistische) GV bedreigen. Een bescheidenheid die anderzijds voorkomt uit een persoonlijk credo, dat Henk mij in zijn brief van 21 november als volgt in herinnering bracht:

„Alle dingen die ik gedacht, gedaan en gezegd heb, hebben effect gehad, al is dat soms niet zichtbaar meer. Gooi een emmer inkt leeg in de oceaan. Morgen is er geen blauwe vlek meer, maar er is geen inktmolecuul verloren gegaan, dat kan niet. Zo is het met wat ik deed en zei ook. Niemand kan over een poos nog zeggen of sommige dingen het gevolg zijn van wat ik in jullie kring deed en zei, maar die invloed is er en zal er altijd blijven.”

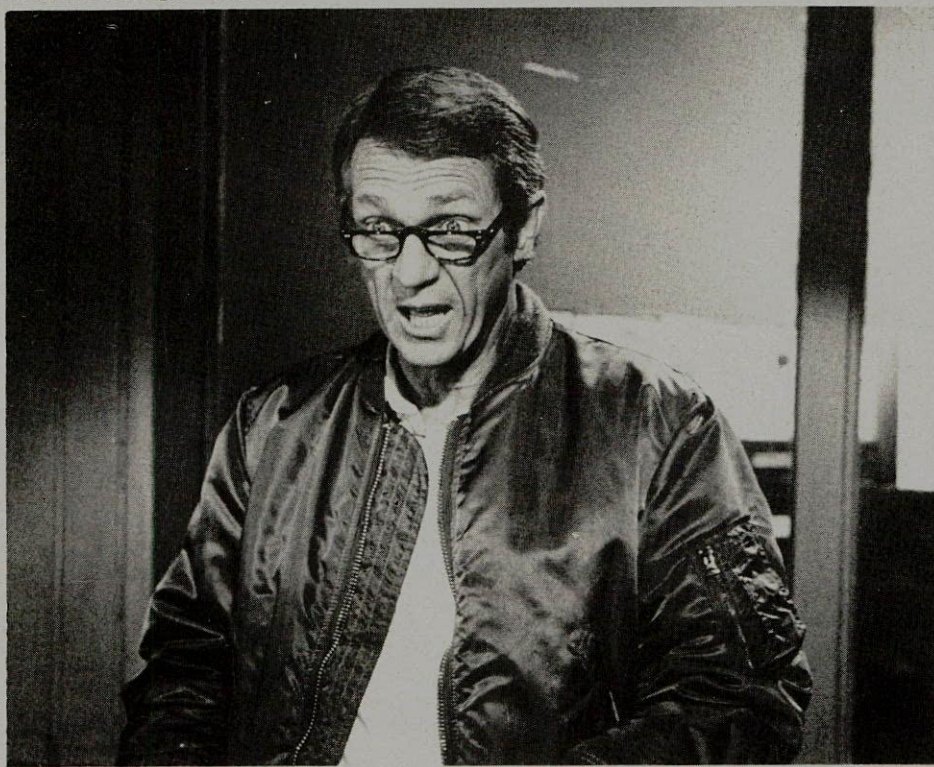
Met respect voor dat credo, is dit artikel een eerbetoon aan de vijf pioniers geworden. Henk is er daar één van. De dienst HGV zal dat niet vergeten. Het ga Henk, Ank en de kinderen goed!

Joos Sinke
Hoofdraadsman

in 1981 begint de tweede tocht door de woestijn

Laatste film van Steve McQueen niet sterk, wel sympathiek

Het lijkt me uitgesloten om helemaal objectief te kijken naar de laatste film van een acteur, helemaal als die acteur een van je favorieten is geweest, en nog maar heel kort geleden het leven heeft gelaten. Je bewondert dan zijn moed om nog aan een film te beginnen die behoorlijk veel fysieke inspanning van hem heeft gevergd, je ziet hem vol weemoed bezig in romantische scènes waar hij nooit goed in is geweest, en nu dus ook weer niet. Het feit dat de film het toch niet helemaal haalt, wijt je aan alles behalve aan de hoofdrolspeler. Zo verging het mij tenminste bij het kijken naar „The Hunter”, met in de hoofdrol Steve McQueen, bij zijn leven al een legende, een legende die hij met zijn spel in deze film nog weer eens bevestigd heeft.

Steve McQueen als de premiejager in zijn laatste film „The Hunter”

Steve McQueen was een rauwe jongen, een tuchthuisboefje in zijn jeugd, onbegrepen en tamelijk onbemind door zijn moeder en zijn stiefvader. De sporen van die harde jeugd heeft hij zijn leven lang meegedragen, hoe groot zijn succes in de filmwereld ook werd. Hij bleef een tamelijk onmogelijke man om mee om te gaan. Zijn eerste huwelijk hield toch nog vrij lang stand en hij heeft van zijn eerste vrouw twee grote kinderen. Maar toen hij tijdens de opnamen van „The Getaway” verliefd werd op zijn tegenspeelster Ali McGraw en met haar trouwde, kwam zijn moeilijke aard weer boven: hij bleek zo jaloers dat zijn jonge gade geen stap meer buiten de deur mocht doen, laat staan nog films maken. Na een paar jaar liep de verbintenis dan ook stuk.

Verhalen doen de ronde over de ziekelijke liefde van Steve McQueen voor iets onpersoonlijks als zijn motor. Pas toen iemand op de set, die een weddenschap was aangegaan om McQueen uit het lood te krijgen, binnen kwam hollen en riep dat zijn motor in brand stond, liep hij lijkwit en geschokt naar buiten, wat geen enkel ander trucje had kunnen te weegbrengen.

Steve McQueen was een door mannen en vrouwen bewonderde man, die daar toch heel weinig aan heeft gehad, want hij kon niet met gevoels overweg. Daarom was zijn rol in „The Hunter” hem eigenlijk op het lijf geschreven, en als zodanig een prachtige hommage aan hem.

McQueen speelt in de film een premiejager, die gezochte misdadigers

opspoort en aan de politie uitlevert. Hij rijdt op uitermate onbeholpen wijze rond in een grote ouwe kar (duidelijk een grapje van de regisseur Buzz Kulik, want Steve McQueen kon autorijden als de beste en nam vaak deel aan autoraces; de auto kwam uit zijn eigen collectie), en slaagt er altijd in zijn mannetjes, al spartelen ze nog zo tegen, te pakken te krijgen.

Hij woont samen met een bekoorlijke onderwijzeres Dotty (Kathryn Harrold) die zwanger van hem is. Veel voeling met dat gebeuren heeft de premiejager niet: het is duidelijk Dotty die het kind heeft gewild.

Op de achtergrond van zijn gevaarlijke bestaan speelt dan nog de dreiging van de man die eens door hem aan de politie is uitgeleverd en die nu, weer vrij, wraak komt nemen. Hij bedreigt eerst Dotty een paar keer, en gijzelt haar op het laatst in een poging McQueen naar zich toe te lokken om hem te vermoorden. Doortastend optreden en inventiviteit redden het paar van de dood, en aan het slot krijgt Dotty in de ouwe auto een mooi kindje, dat zijn vader begroet met een aandoenlijk niesje. Navrant detail, dat McQueen in de film zijn kind wel kan begroeten, maar in het leven niet meer: zijn derde, zeer jonge vrouw was hoogzwanger toen hij overleed.

De film zit beslist kundig in elkaar. Hij is gebaseerd op het leven van ene Ralph Thorson, die de bijnaam „papa” had, en die in 1976 kon bogen op een lijst van meer dan 5000 voortvluchtigen die hij tegen beloning aan de politie had uitgeleverd. Deze Thorson had zijn verhaal op papier en producer Mort Engelberg zag direct de mogelijkheden voor een film. Een vermakelijke, onderhoudende film, met een tikje filosofie, wat suspense en een vleugje romantiek, dat moest toch leuk kunnen lukken.

Voor de rol van de eenzellige ruwebolster-blanke-pit-hoofdpersoon kwam maar één ster in aanmerking: Steve McQueen. De rest was er gauw bij gevonden en natuurlijk lokaties te over om er zich mooie achtervolgingen te laten afspelen. Toch is de film teveel gemaakt, in elkaar gezet, om echt geloofwaardig te kunnen zijn. Een gijzelingsscène in een ondergrondse past dan helemaal niet in dit ouwe-jongens-krente-

in 't kort

brood-geheel. Daar is hij opeens veel te levensecht en beangstigend voor.

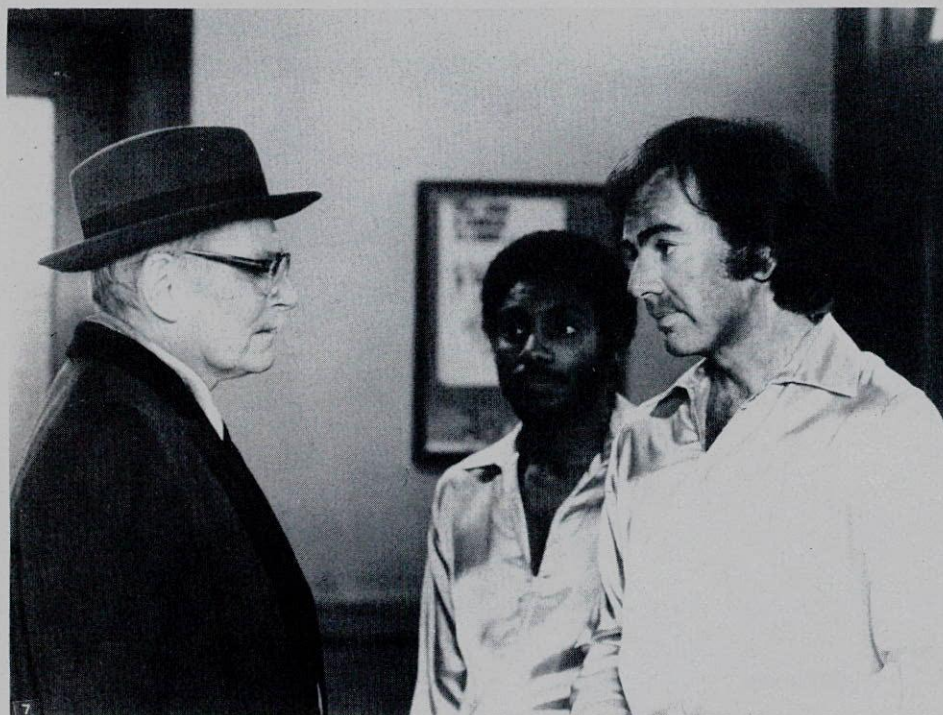
Zo zijn er meer dingen die niet passen in de film, die buiten de sfeer vallen. Maar dat neemt niet weg dat Steve McQueen nog één keer de kans heeft gehad om een rol te spelen die hem in elk geval heel goed lag. De rest bedekken we dan maar met de mantel der film liefde.

Leo van Opzeeland

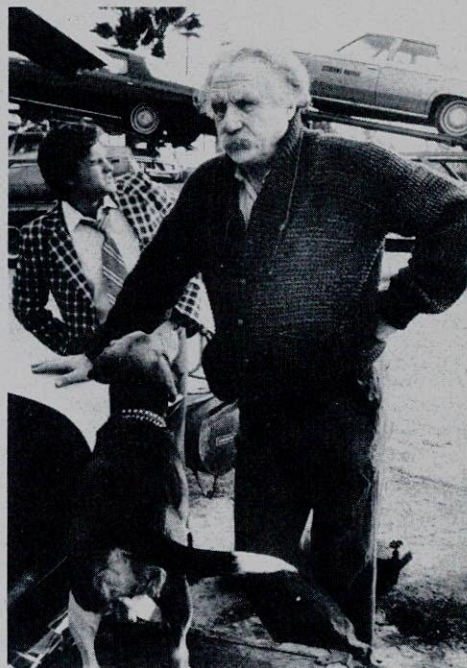
Aan de voorpubliciteit van „**The jazz-singer**” heeft het bepaald niet gelegen, dat deze film zo weinig aan de verwachtingen beantwoordt. Maanden tevoren stond Neil Diamond met een van de songs uit de film, Love on the rocks, al in de hitlijsten. 't Is dan ook een mooi liedje, zoals er meer mooie liedjes in de film zitten. De film is een remake van de klassieke film waarin Al Jolson indertijd nog heeft gespeeld.

Het verhaal van een jonge cantor uit een synagoge in New York, Yussel Rabinowitz, die naar Californië trekt, daar ontdekt wordt als zanger van lichte muziek en dan voor zijn vader en zijn vrouw verloren gaat. Hij wordt verliefd op een meisje van een platenmaatschappij, raakt in een crisis, trekt een poosje rond en komt gelouterd terug naar zijn nieuwe liefde, die inmiddels even een mooi zoontje van hem heeft gekregen. Het verhaal is puur drakerig, en dat kon wel in 1927, maar dat kan niet meer in 1981.

Neil Diamond doet aandoenlijk zijn best, maar hij redt de film niet. Ook Laurence Olivier niet, al speelt die de gekwetste vader heel aangrijpend.

Laurence Olivier en Neil Diamond in „The jazz-singer”.

Jack Warden in „Used Cars”.

Regie van deze fonkelende misser is van Richard Fleischer.

Dan brengt Robert Zemeckis het er met zijn film „**Used cars**” heel wat beter af. Een vermakelijk verhaal dat zich afspeelt in de uitermate louché wereld van de tweedehands auto-handel, waar twee broers (mooie dubbelrol van Jack Warden) elkaar beconcurreren op leven en dood, en een jonge verkoper (Kurt Russell) een gooi naar een zetel in de senaat wil doen met geld dat hij in de business verdient. Vol kleine grapjes, vol zelfspot, vlot gespeeld en mooi groot opgebouwd aan het slot. Een genoeg om te zien. Steven Spielberg was één van de mede-producers en talent verloochent zich toch niet.

Dromsgewijs wil ik u toe hebben naar „**Divine Madness**”, de registra-

Heer vergeef 't hen want ze weten wat ze doen

Bette Midler in actie, geassisteerd door haar Harlettes

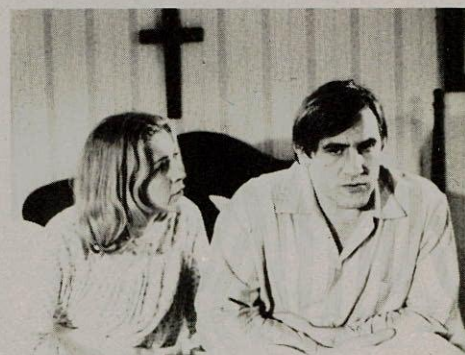
tie van de show van Bette Midler, zoals ze daarmee in Amerika rondreisde. Als een hartveroverende gekkin tolt ze over het toneel, om dan plotseling weer zó adembenemend te zingen over een verloren liefde dat je er koud van wordt, waarna ze weer even later als de gepersonifieerde gekte als zeemeermin in een rolstoel het toneel opkomt. In haar conferentie neemt ze Europa ook even op de korrel. Op de persconferentie vertelde ze dat dit haar laatste show is: ze heeft het nu wel gezien en wil het

liefst rock- en rollzangeres worden de komende tijd. Ze is altijd bereid een rol in een dramatische film te spelen als het script haar maar aanstaat. Een must voor iedereen met gevoel voor humor en gevoel voor heerlijke mensen. Bette is er één, onvervalst!

Francis Girod leverde met „**La banquière**” een mooie, maar zeer cryptische film af voor mensen die niet heel goed op de hoogte zijn met het bank- en beurswezen, en dat zullen er toch heel wat zijn. Romy Schneider speelt Emmy Eckhert, een lesbienne die het ver schopt door als bankierster zeer hoge rentes uit te keren aan kleine spaarders. Zij beweegt zich in het Parijse uitgaansleven in de jaren tussen de beide wereldoorlogen, wat een aantal zeer fraaie plaatjes oplevert. Emma komt ten val, krabbelt weer op, maar het hoe en waarom van al die emotie wordt niet bijster duidelijk. Voor de Schneider-fans de moeite waard, verder meer curieus dan goed.

Alain Resnais maakte „**Mon oncle d'Amerique**”, een film over drie verschillende mensen en hun levensloop. Aan de hand van dierproeven, toegelicht door professor Henri Laborit, wil hij het gedrag van deze drie mensen verklaren, maar voor mij hadden die tussenstukken best weggelaten kunnen worden; m.i. schiet de regisseur hier zijn doel voorbij. Zonder dat, zijn de drie mensen al interessant genoeg. Jean, René en Janine komen met elkaar in

contact via verschillende wegen, reageren op elkaar en beïnvloeden elkaar. Gewone, uit het leven gegrepen geschiedenissen, en die zijn vaak juist het boeiendst. Mooie rollen vooral van Gérard Dépardieu als de opzijgeschoven fabrieksupzichter en Nicole Garcia als de ambitieuze actrice.

Gerard Dépardieu in „Mon oncle d'Amerique”

De nieuwste film van François Truffaut geeft Catherine Deneuve alle kans te schitteren en dat doet zij dan ook. Zij speelt in „**Le dernier métro**” de vrouw van een Joodse theaterdirecteur. Haar man heeft moeten onderduiken, maar zit in werkelijkheid onder het theater in de kelder verborgen. Ook in deze film een fraaie rol van Gérard Dépardieu. De film mist echte diepgang, maar geeft wel een heel goed beeld van het bloeiende Franse theaterleven in de oorlogsjaren.

L.v.O.

Ethiek en politiek een reactie

Bezwaren

Tegen de benadering van Erik van der Hoeven zijn o.m. de volgende bezwaren aan te voeren:

- De drie door hem onderscheiden benaderingen geven afzonderlijk zowel als tezamen een gereduceerd en vertekend beeld van wat onder ethiek wordt verstaan.
- De derde benadering, zijn keuze, is zeer onhelder. Bv. enerzijds wordt gesteld dat politiek en ethiek elkaar bevruchten, anderzijds dat ethiek niets over middelen kan zeggen. En is dat niet juist waarmee politiek bezig is? Waarop stoelt overigens deze merkwaardige en in het artikel niet gemotiveerde reductie van de ethiek? Ethiek levert hier nog slechts uitgangspunten; wat daarmee gedaan wordt mag de ethiek kennelijk niet beoordelen.
- De ethiek is nog slechts „inspiratiebron” voor individuen. Groepen als het H.V. kunnen dus geen verantwoordelijkheden hebben? Is ethiek alleen persoons-ethiek? Gevolg van Van der Hoeven's visie is dat politiek het primaat krijgt boven de ethiek.
- Van der Hoeven stelt verder dat elke handeling die verricht wordt, ook in politieke organen, verantwoord moet kunnen worden. Maar hoe moet dat wanneer de ethiek over middelen niets kan zeggen? Of is een handeling niet een middel tot een doel? Is misschien bedoeld dat ethiek bij individuen wel iets over middelen kan zeggen? Zo ja, waarom dan alleen daar? e. „Redelijke” verantwoording van politiek is wel mogelijk volgens Van der Hoeven. Waarom ethische verantwoording dan niet? Hij stelt immers dat de ethiek maatstaven daarvoor ontwikkelt. En wat betekent in dit verband dat gesteld wordt dat de ethiek zich op een ander vlak beweegt dan de politiek?
- Ethiek zou geen rekening moeten houden met belangen. Dit is een onhoudbare stelling. Ethiek moet alle relevante feiten verdisconteren; belangen behoren ook daartoe. De ethiek heeft tot taak deze op haar waarde te schatten. Hoewel er meer bezwaren aan te voeren zijn, laat ik het hierbij. Mijn conclusie is dat met deze problemen de voornaamste gevolgtrekkingen uit het artikel als ondeugdelijk moeten worden beschouwd.

Een andere kijk op ethiek

De ethiek is een deelgebied der praktische filosofie:

- Ethiek: privéhandelingen (wat behoort ik te doen?)
- Sociale ethiek: collectieve handelingen (wat behoort de samenleving te doen?)
- Rechtsfilosofie: wat is een „goede” wet?
- Esthetica: de leer van het schone.
- 1, 2 en 3 hebben veel vragen gemeenschappelijk: ze stellen bv. normatieve vragen betreffende het handelen. Elk zijn ze weer onder te verdelen in:
 - Waardetheorie (waarden, doelen)
 - Plichttheorie (wie behoort wat te doen, i.v.m. die doelen?)
 - Evaluatieve theorie (het achteraf beoordelen van handelingen).

Het is belangrijk op te merken dat men zonder inconsistent te zijn, kan onderscheiden tussen individuele en sociale waarden en plichten.

Wanneer het H.V. zich bezighoudt met de overlevingsproblematiek, abortus of kernwapens, dan begeeft zij zich op het terrein van de sociale ethiek. Binnen deze sociale ethiek kunnen dus wel degelijk vragen gesteld en beantwoord worden m.b.t. **collectieve** handelingen. Ook kunnen deze handelingen achteraf beoordeeld worden.

Het politieke gebeuren bevindt zich **binnen** het gezichtsveld van de sociale ethiek. Politiek is de doelbewuste poging vorm te geven aan de maatschappelijke krachten. In dat doelbewuste zit de sociaal-ethische kern. De politiek houdt zich eveneens bezig met doelen, middelen (om die doelen te bereiken) en evaluaties.

De politiek is niet te scheiden van ethiek; ze is ervan onderscheiden. We moeten dan meer denken aan concentrische cirkels; de politiek ligt aan de buitenkant, de ethiek staat meer centraal.

T.a.v. de relatie ethiek/politiek heeft het H.V. twee mogelijkheden:

1. Het beperkt zich tot het uitspreken van principes, uitgangspunten, doelen (waardetheorie). De vraag naar consequenties, rangorde der waarden, relevantie ervan in de huidige context, etc. wordt dan vermeden. Het politieke en individuele handelen blijft buiten schot.

2. Het Verbond spreekt zich ook uit over de handelingsvraag: wat behoren we te doen. Het formuleert standpunten, wegen waarlangs de gestelde doelen bereikbaar zouden zijn (plichttheorie). Het Verbond geeft zich dan ook op het terrein van de politiek en evalueert het politieke bedrijf. Dit gebeurt, zoals Van der Hoeven terecht stelt, al veel.

Kiezen

Alhoewel dit voor het H.V. de enige alternatieven zijn lijkt het erop dat veelal geprobeerd wordt tussen het een en het ander in te kruipen (zoals ook Van der Hoeven doet). Het gevolg is dat het een noch het ander duidelijk gekozen wordt. We lopen daardoor het risico te blijven zitten met onduidelijke en inconsistente stellingen.

Een duidelijk voorbeeld hiervan is de recente kernwapenverklaring (er wordt geredeneerd van uitgangspunt naar uitgangspunt, de in de eerste versie geformuleerde consequenties zijn weggelaten; wat overblijft is niet echt alleen het formuleren van uitgangspunten, het is evenmin het aangeven van mogelijkheden, handelingsconsequenties. Vraag is wat „afwijzen” hier nog betekent). Naar mijn inzicht is de hiervoor genoemde eerste opstelling (die van de „veront-rusten”?) echter niet houdbaar, ze leidt tot vrijblijvendheid en daardoor tot onverantwoordelijkheid van de kant van het H.V. Je kunt niet eerst principes de wereld inslingeren en je vervolgens distantieëren. Een levensbeschouwelijke organisatie moet uitgangspunten en doelen formuleren.

In het vorige nummer (van februari, blz. 10/11) schreef Erik van der Hoeven, vast medewerker van EGO en hoofdbestuurslid van het Humanistisch Verbond, over „Humanisme, ethiek en politiek”. EGO-redactielid Joost de Vries, raadsman en ethiek-student, vond het artikel in zijn doelstelling – de relatie te verhelderen tussen (humanistische) ethiek en politiek – niet geslaagd. Integendeel, die relatie werd z.i. verdoezeld en oude misverstanden werden zo bestendigd. Hier zijn reactie.

Maar dat niet alleen. Ze moet ook wegen aangeven, middelen aanreiken. Ze moet beoordelen wat er met haar uitgangspunten gebeurt en of handelingen bijdragen aan het streven naar de gewenste doelen. Dit alles stelt hoge eisen aan kennis van zaken, analyses en afwegingen. Ethiek is dan ook geen emotionele uiting, maar een zakelijke, rationele bezigheid: het in de spanning tussen normatieve uitgangspunten en feitelijkheid analyseren en beoordelen van alternatieven. Ook de politiek moet daartoe beoordeeld worden (hebben de Duitse kerken met hun distantie van de politiek de menselijkheid in WO II niet op schandelijke wijze in de steek gelaten?) Humanisme leidt niet tot vrijblijvendheid, maar tot redelijke en ethisch verantwoorde keuzen. Wat is in deze visie dan nog het verschil tussen het H.V. en een politieke partij? Onder meer dit:

- Het H.V. gaat uit van een humanistische ethiek, niet van ideologieën. Deze ethiek bepaalt de opstelling.
- De afwegingen van het H.V. worden niet beïnvloed door partijbelangen (zetels, coalities, etc.)

Humanistische ethiek is een algemene theorie over wat goed of slecht is aan doelen, beslissingen, handelingen, neigingen, levenswijzen (zowel individueel als sociaal). Ook politieke doeleinden en activiteiten vallen daaronder. Het behoort tot de verantwoordelijkheden van het H.V. zich, ook als organisatie, met politiek te bemoeien. Het H.V. wil immers „streven naar een samenleving waarin vrijheid, gerechtigheid, verdraagzaamheid, eerbied voor de menselijke waardigheid en medemenselijkheid centraal staan” (beginsel-program). Streven vereist participeren. Van buiten de lijnen je uitgangspunten het veld in roepen is onvoldoende.

Joost de Vries

kernwapens: alle maat te buiten

Doet Ego aan politiek?

Is het blad EGO wel op de goede weg met de huidige „redaktieformule”? EGO, een blad voor militairen, staat bol van artikelen tegen kernwapens. Veel aandacht wordt besteed aan kwesties als de dienstweigering, acties tegen atoomcentrales, publikaties van vredesinstituten en polemologen. Natuurlijk, er moet rekening worden gehouden met wat het lezerspubliek interesseert, en dat zijn o.a. kernbewapening, gewetensbezwaren, sex en drugs. Maar betekent dat dan ook dat EGO daarom hoofdzakelijk kritiek moet hebben op alles wat het officiële overheidsbeleid is? Zijn humanisten er niet op uit om het zelfstandig nadenken over allerlei problemen te stimuleren en daarmee het mens-zijn te intensiveren? Het lijkt er nu soms meer op dat EGO zich vooral richt op datgene, dat jonge kritische dienstplichtige militairen graag lezen. Om populariteit dus. Een humanistisch blad dient een humanistische belichting te geven van onderwerpen die in discussie zijn. Het moet niet alleen maar „populair” willen doen.

Weerbaarheid

Of is EGO een blad waarop de redacteuren teveel hun eigen stempel willen drukken? Hun eigen – anti-militaire? – ethiek willen bedrijven en deze ethiek opdringen aan de lezers? Betekent humanisme alleen dat alles „goed” is wat aardig, lief en zachtzinnig is? Is het niet zo dat de mens zich heeft ontwikkeld in een zeer lang durende harde strijd om het bestaan, waarin het zichzelf handhaven zeker niet een zaak was van liefzijn voor elkaar? Dit is geen pleidooi voor het gebruik van hardheid en geweld. Maar de mens heeft niet alleen „goed” te zijn als hij zachtvaardig en lief is. Hij zal ook weerbaar moeten zijn. Het is echter wel zo, dat ingeval van noodzaak van het gebruik van geweld steeds de nodige zelfbeheersing moet worden betracht en geen onnodig leed mag worden veroorzaakt.

Maar wat is „onnodig” leed? Veel humanisten gaan er van uit dat elk leed onnodig is en keren zich tegen alle geweldsmiddelen. Zij ontkennen in wezen dat zachte heelmeeesters stinkende wonden maken.

De bereidheid om de eigen maatschappij te beveiligen kan geweldsgebruik vereisen. Voor zulk een beveiliging kunnen ook kernwapens nodig zijn, zolang deze ook in het bezit zijn van potentiële vijanden van onze maatschappij.

We zitten in deze tijdsperiode met het probleem hoe we het beste vrede kunnen handhaven. Naast degenen die zelfs de eenzijdige verwijdering van kernwapens van ons grondgebied bepleiten, staan degenen die in deze aanwezigheid juist de beste garantie zien voor het voorkomen van oorlog en vernietiging.

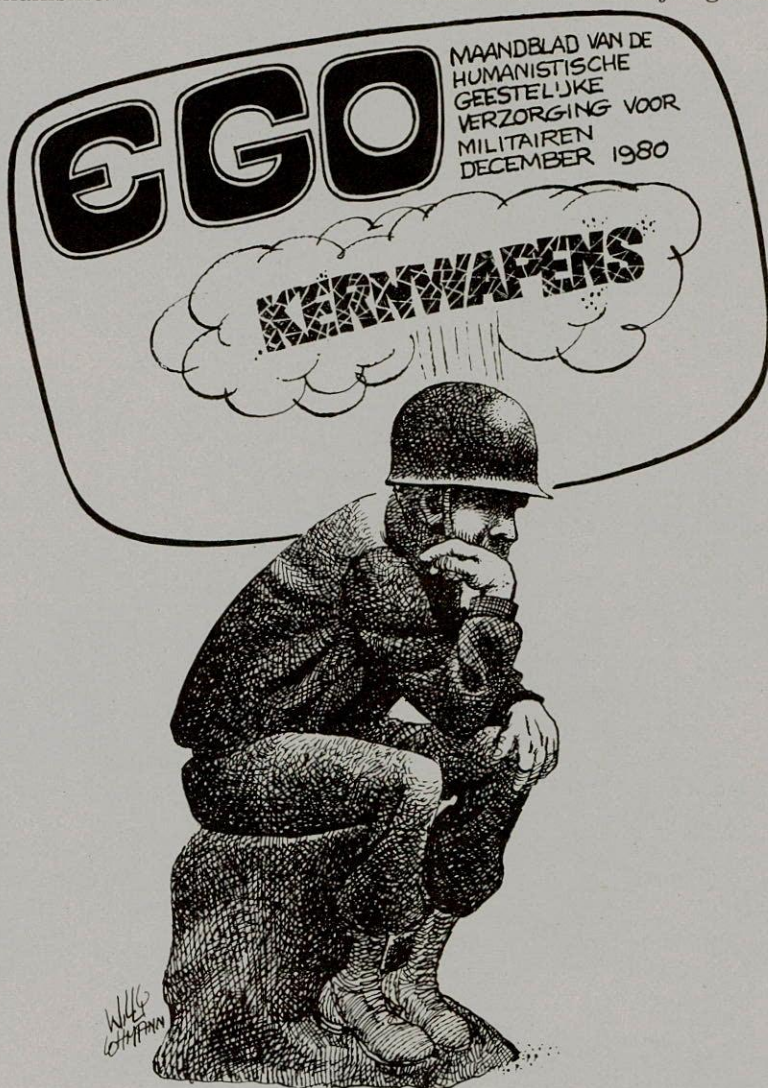
Aanhangers van beide stromingen kunnen goede humanisten zijn. Het is echter onjuist om – zoals EGO

soms doet – te suggereren dat „de” humanisten tegen alle geweldsmiddelen en tegen elke aanwezigheid van kernwapens zouden moeten zijn. Dat is een eenzijdige interpretatie van humanisme.

Ethiek en politiek

Er is een verschil tussen ethiek en politiek. Het Humanistisch Verbond is een levensbeschouwelijke organisatie, geen politieke partij. In het Humanistisch Verbond heeft een ieder de vrijheid om zelf vanuit zijn humanistische beginselen te komen tot ethische standpuntbepalingen. Dit is echter iets geheel anders dan een politieke standpuntbepaling. Politiek heeft betrekking op het beleid dat moet worden gevolgd.

De ethiek is afhankelijk van de omstandigheden. In noodsituaties wordt totaal anders gedacht dan in periodes van welvaart en overvloed. In elke situatie is er echter een beïnvloeding van de ethiek op de politiek. Steeds moeten humanisten trachten het beleid te beïnvloeden en te wijzen op fundamentele menselijke gedragslij-

nen. Toegegeven, het is vaak moeilijk om politiek en ethiek te scheiden. De kerken zitten met hetzelfde probleem en in het verleden is het meerdere malen voorgekomen, dat deze zich rechtstreeks met de politiek bemoeiden.

Als het gaat om zaken als veiligheid en verdediging, dan zijn dit uitgebreide terreinen, waarbij intensieve studie en veel feitenkennis inzake internationale betrekkingen en strategie vereist is om een werkelijk inzicht te krijgen. Men komt er niet met simpele redeneringen of met beweringen dat er wordt uitgegaan van verkeerde vooronderstellingen. Wel is het gewenst en noodzakelijk dat humanisten met klem wijzen op de ethische kanten van wat er op bewapeningsgebied gebeurt.

Humanistisch Verbond te politiek

Het Humanistisch Verbond doet dat terecht, maar wekt toch de indruk dat het zich veel te veel en te direkt bemoeit met politieke vraagstukken. Door zich bijvoorbeeld uit te spreken tegen de aanwezigheid van kernwapens op Nederlands grondgebied bemoeit men zich direkt met een politieke kwestie. Bovendien ontkent men in feite de overtuiging van allen die van mening zijn, dat de aanwezigheid van kernwapens een der belangrijkste middelen is om de wereldvrede te behouden en daarmee het belang van de mensheid te dienen. Het lijkt bijvoorbeeld voor een politiek „rechts“-georiënteerde humanist nauwelijks meer mogelijk om de – in wezen politieke – standpunten van het Humanistisch Verbond te onderschrijven.

Ook EGO maakt bepaald niet de indruk van een blad met afgewogen standpunten. Het lijkt soms meer op een PPR- of PSP- blaadje, dat voortdurend aantrapt tegen het defensiebeleid, zonder ook maar enig begrip te tonen voor de uitgangspunten van de overheid die ethische overwegingen (oorlogsvoorkoming) zwaar laat wegen, ongeacht of deze overheid nu „rechts“ of „links“ is.

EGO eenzijdig

Door de eenzijdige belichting van het kernwapenprobleem en van veel zaken die nodig zijn voor het goed functioneren van een modern verdedigingsapparaat, bedrijft EGO politiek. EGO behoeft heus geen propagandablad vóór het leger te worden, maar mag ook geen semi-politiek blad zijn tégen het leger.

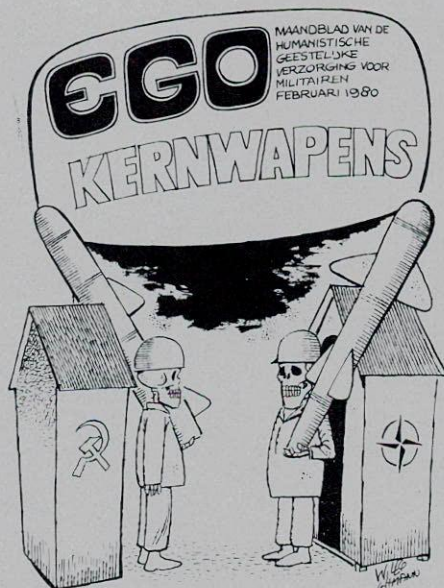
De militaire organisatie kan alleen functioneren als er genoeg bereidheid is om de vereiste taken uit te voeren, maar anderzijds kan van de mensen in die organisatie moeilijk worden verwacht dat zij niet zullen nadenken over de werkzaamheden die zij verrichten. Ik kan mij voorstellen, dat van de zijde van de humanistische geestelijke verzorging het accent wordt gelegd op de vrijheid van meningsuiting, welke een

De discussie over de kernbewapening leidt hier en daar tot flinke botsingen. Niet alleen over de kernbewapening zelf, maar ook over vragen als: Mogen levensbeschouwelijke organisaties zich met politiek bemoeien? Hoever gaat de gewetensvrijheid van militairen? Ook in verschillende kerken en in het buitenkerkelijke Humanistisch Verbond vinden discussies hierover – soms in alle hevigheid – plaats.

Dat diverse artikelen over kernbewapening in EGO en standpuntbepalingen van de dienst humanistische GV in de laatste jaren naast veel positieve ook negatieve kritiek opriepen, is de redaktie niet ontgaan. Echter, weinig critici zetten de pen op papier of een vel in de typemachine. Zowel Karel Bloema, gepensioneerd Defensiemedewerker, HV-lid en ex-vast medewerker van EGO – die ons zijn forse kritiek niet onthield, maar ons de keus liet deze al of niet in EGO te plaatsen.

De redaktie besloot zonder moeite tot plaatsing, omdat zij weet dat Bloema niet alleen staat in zijn visie (ook niet in het Humanistisch Verbond en zeker niet binnen de krijgsmacht), maar ook omdat zij in een weerwoord haar eigen visie en intenties nog eens duidelijk hoopt te maken. Namens de redaktie schreef raadsman Joost de Vries het artikel op de volgende pagina's. Door ruimtegebrek en omdat het uiteraard om meer gaat dan alleen enkele scherpe – helaas nogal eens suggestieve en weinig onderbouwde – aantijgingen te weerleggen, komen niet alle door Bloema genoemde punten aan de orde. We kunnen het daarom niet laten er hier nog één uit te lichten: In zijn inleiding schrijft Bloema, dat EGO o.a. over kernbewapening zou schrijven om „populair“ te willen doen bij dienstplichtigen. Als of een maandblad daar populair mee wordt, gesteld al dat EGO dat doel zou nastreven. Karel, dat geloof je toch zelf niet!

Redaktie

belangrijk onderdeel is van het mens-zijn. Maar dan komt de vraag of deze humanistische GV – o.a. door middel van EGO – deze meningsvorming inderdaad wel stimuleert, wanneer in EGO het accent bijna uitsluitend wordt gelegd op de anti-overheidsstandpunten, zonder voldoende ruimte te geven aan een andere gedachtengang. Is een eenzijdige voorlichting in het belang van een zelfstandige meningsvorming van de mens in de krijgsmacht, of is het propagandavoering voor eenzijdige opvattingen met voorbijgaan aan de opvattingen van de overheid (die ook tegen oorlog en ook tegen onmenselijkheid is)?

GV ondermijnt krijgstuicht

Gezien de eenzijdige inhoud van EGO, zal de overheid (de Minister van Defensie, die verantwoordelijk is voor het functioneren van de krijgsmacht) al te gemakkelijk de opvatting kunnen krijgen, dat de humanistische GV de bereidheid van het personeel in de krijgsmacht om wapens te bedienen aan het ondermijnen is.

Vergeet niet dat de GV grotendeels door Defensie wordt betaald. Een beleidsman die verantwoordelijk is voor het functioneren van de militaire organisatie zal weinig bereidheid tonen om op zijn kosten de kritiek tegen zijn beleid aan te moedigen. Natuurlijk mag het niet zo zijn, dat mag worden verwacht dat de humanistische GV de taal van de Minister zal gaan spreken, omdat deze hem betaalt. Maar mag een GV die hoofdzakelijk kritisch lijkt te staan tegenover de officiële beleidslijn dan toch nog rekenen op veel medewerking en meer geld voor wat zou kunnen worden aangevoeld als een „krijgstucht ondermijnende“ GV?

Karel Bloema

wie maken eigenlijk de dienst uit

Humanistische ethiek, Ego en de kernbewapening

Een antwoord aan critici (zie ook blz. 16/17)

Ethiek en politiek

In de discussie over de kernbewapening wordt vaak opgemerkt, dat levensbeschouwelijke organisaties weliswaar tot ethische standpuntbepaling moeten komen, maar zich niet met politiek moeten bemoeien. Daarbij kom je warrige argumentaties tegen. Zo zou politiek een terrein zijn waarover ethiek niets te berde kan brengen. Het voorgaande artikel van Bloema bijv. voert enerzijds aan, dat humanisten „moeten trachten het beleid te beïnvloeden” en dat „het gewenst en noodzakelijk is dat humanisten met klem wijzen op de ethische kanten van wat er op bewapeningsgebied gebeurt”, en anderzijds dat „het Humanistische Verbond de indruk wekt dat het zich veel te veel en te direkt bemoeit met politieke vraagstukken”. Bovendien suggereert Bloema een gebrek aan intensieve studie, feitenkennis en werkelijk inzicht.

De kritiek richt zich bij Bloema, en anderen die ethiek en politiek scherp gescheiden willen houden, vooral op **procedures** meestal zonder dat zij overigens hun kritiek met feiten onderbouwen: men zou slecht geïnformeerd zijn, men zou zich niet met politiek mogen bemoeien, men zou eenzijdig zijn. Het heeft er alle schijn van dat deze kritiek ontstaat nu men het met de **inhoud** van de standpuntbepaling van de levensbeschouwelijke organisaties oneens is. Die discussie gaan de critici echter uit de weg en zij verschuilen zich achter schijnargumenten. Het Humanistisch Verbond mag zich blijkbaar rustig inzetten voor de scheiding van kerk en staat, voor vrijheid van abortus, voor gelijkberechtiging van homoseksuelen, etc. Deze standpunten zijn niet minder politiek van karakter, maar inhoudelijk waarschijnlijk minder onwelgevallig.

Wanneer het over de kernbewapening gaat, zeggen de critici, dan moeten uitspraken van levensbeschouwelijke organisaties zo vaag mogelijk zijn. Dan kunnen de individuele leden van deze organisaties zelf hun standpunt bepalen. Dit betekent dat de kerken zich moeten beperken tot het verspreiden van de Bijbel en het Humanistisch Verbond tot het uitreiken van haar Beginselprogramma. Hoe een ieder dan deze principia interpreteert is zijn resp. haar zorg.

Het is, zo redenerend, terecht dat de Duitse kerken zich niet tegen het Nazi-regime hebben verzet, maar dat aan haar individuele leden overlieten.

Zo is het natuurlijk niet. Levensbeschouwelijke organisaties hebben wel degelijk de taak zich met politiek te bemoeien. Zeker daar waar het gaat om het voortbestaan van mens en wereld. Uiteraard zal elk standpunt de, veelal selectieve, verontwaardiging van enkelen of velen oproepen. Uiteraard zal dan de discussie gaan over de vraag of het standpunt gebaseerd is op simpele redeneringen of dat het goed onderbouwd en het resultaat van een gegede afweging is. Maar dat neemt niet weg dat er standpunten bepaald moeten worden.

Omdat op pag. 15 in dit nummer ook al wordt ingegaan op de verhouding tussen ethiek en politiek (in mijn reactie op het artikel van Erik van der Hoeven in de vorige EGO), volsta ik hier met een korte samenvatting. Ethiek is de **algemene** theorie over wat goed of slecht is aan beslissingen, handelingen, neigingen of levenswijzen. Daaronder vallen ook politieke doeleinden en activiteiten. Indien levensbeschouwelijke organisaties uitspraken doen vanuit deze ethiek, dan houden zij zich met politiek bezig. Mijn stelling is dat dat ook moet.

Humanistische ethiek en de kernbewapening

In de humanistische ethiek wordt als goed, in morele zin, beschouwd datgene wat menselijk welzijn en geluk bevordert. Goed is wat mensen ontplooiingskansen biedt. Goed is wanneer mensen de kans krijgen de mogelijkheden die zij in zich hebben, te ontwikkelen en te gebruiken. Slecht, in morele zin, in de humanistische ethiek is wat die ontplooiingsmogelijkheden blokkeert; slecht is wat menselijk welzijn en geluk onmogelijk maakt.

Het Humanistisch Verbond stelt in haar beginselverklaring dat:

„Het humanisme wordt gekenmerkt door:

1. De voortdurende bereidheid zich in denken en doen naar normen van redelijkheid en zedelijkheid te verantwoorden;
2. De helpende zorg voor de medemens om hem in staat te stellen zich

te ontplooiën tot een volwaardig bestaan in zelfbestemming;

3. Het streven naar een samenleving waarin vrijheid, gerechtigheid, eerbied voor de menselijke waardigheid en medemenselijkheid centraal staan.”

Wanneer we dit serieus willen nemen, dan staan we voor een overweldigende taak.

De bewapeningswedloop en, als onderdeel daarvan, de kernbewapening zijn op vele manieren in strijd met wat humanisme en humanistische ethiek zich wensen. Het zou teveel ruimte vergen dat hier goed toe te lichten. Daarom enkele korte, en op zich denk ik voldoende duidelijke, opmerkingen.

Bewapeningswedloop en humanisme bijten elkaar o.a. omdat:

- gebruik van kernwapens tot onvoorstelbaar leed (nu en voor toekomstige generaties) en zelfs tot de vernietiging van de menselijke soort kan leiden;
 - de bewapeningswedloop in de rijke landen leidt tot werkloosheid en minder ruimte voor welzijnsprogramma's (onderwijs, sociale voorzieningen, etc.);
 - de bewapeningswedloop in de arme landen leidt tot honger, armoede, gebrek aan welzijn. Zij is een toenemende bedreiging voor de economieën van deze landen. Door hun mateloos verbruik van geld en goederen (20-30 maal zoveel geld voor bewapening als voor ontwikkelingshulp) zijn de wapens **ook in vredes-tijd** verantwoordelijk voor de dood van miljoenen mensen. (50 miljoen mensen per jaar sterven aan honger!);
 - het over en weer elkaar bedreigen met massale vernietiging alleen het slechtste in de mens naar boven brengt en in stand houdt.
 - door de voortgaande bewapening een kernoorlog (al of niet per ongeluk) dichterbij wordt gebracht, met alle gevolgen van dien.
- Hoewel dit maar een deel is van de overwegingen, is al volstrekt duidelijk dat humanisten niet passief mogen toezien bij de ontwikkelingen in de bewapeningswedloop. Wanneer humanisten inderdaad willen streven naar een samenleving waarin vrijheid, gerechtigheid, eerbied voor de menselijke waardigheid en medemenselijkheid centraal staan, dan zal, met de grootst mogelijke inzet, gezocht moeten worden naar een uitweg uit de waanzin waarin we beland

zijn.
De verklaring van het Humanistisch Verbond tegen de kernwapens is daarin niet meer, maar ook niet minder dan een eerste belangrijke stap.

De humanistische GV en EGO

De vraag is nu welke konsekwenties het bovenstaande heeft voor de opstelling van de HGV en dus ook voor EGO?

De HGV heeft al vaker naar buiten toe, ook via EGO, duidelijk gemaakt dat zij zich in de eerste plaats geroepen acht solidair te zijn met de mensen in de krijgsmacht. Dit heeft de hoogste prioriteit.

Een tweede taak is, en hier citeer ik hoofdraadsman Joos Sinke, in zijn inleiding voor een conferentie van de Stichting Volk en Verdediging op 16-11-'79:

„om terwille van de solidariteit met de mensen, ontwikkelingen binnen en buiten de krijgsmacht op hun geestelijk-zedelijk gehalte blijvend te toetsen en in geval deze ontwikkelingen de toets van de humanistische kritiek niet kunnen doorstaan, daarin stelling te nemen... Om het spanningsveld tussen solidariteit en kritiek werkelijk waar te kunnen maken heeft de geestelijke verzorger autonomie nodig. En die is hem verleend. Als representant van de zendende instantie, i.c. het Humanistisch Verbond, is het fundamenteel dat de geestelijke verzorger uitsluitend inhoudelijk verantwoording verschuldigd is aan de zendende instantie.”

Dit leidt, volgens de hoofdraadsman, tot de volgende conclusie: „Deze conclusie geldt onverkort, zoals ik er tegenaan kijk, voor een humanistisch geestelijk verzorger: ook hij kan en mag niet anders doen dan de kernbewapening afwijzen. Ook hij kan niet anders, dan zich, met anderen richten op processen van werkelijke afbouw en terugdringing” en: De dienst humanistische geestelijke verzorging „zal duidelijk moeten blijven maken waar zij in de kwestie van de kernbewapening staat. Binnen het proces van en recht op vrije meningsuiting zal ook deze stem hoorbaar moeten blijven; ze zal de discussie over dit ernstige vraagstuk binnen de krijgsmacht niet mogen toedekken, maar levendig helpen houden.”

Waar de dienst HGV dit tracht te doen, met behoud van haar dienstverlening in solidariteit met de mensen, heeft EGO als maandblad van deze dienst uiteraard een belangrijke functie. EGO weerspiegelt in haar publikaties het, door de zendende instantie gesteunde denken en handelen van de gehele dienst HGV. M.a.w. de humanistische waarden houden niet plotseling op te bestaan wanneer humanisten in de krijgsmacht gaan werken. Integendeel: de geestelijke verzorging ontleent mede haar bestaansrecht aan de aandacht

voor de morele en ethische problematiek die samenhangt met de taken van de krijgsmacht.

Naast vele andere zaken krijgt in EGO deze ethische problematiek dan ook terecht een ruime plaats.

Ego en de kritiek

De in dit nummer weergegeven kritiek op EGO van Karel Bloema is niet mals. EGO zou de krijgstucht ondermijnen; EGO bemoeit zich met politiek; EGO is eenzijdig; EGO suggereert dat „de” humanisten tegen alle geweldsmiddelen zijn, etc.

Waar de taak van de geestelijke verzorging is zoals we die hiervoor beschreven, is het derhalve ook de taak van de geestelijke verzorging deel te nemen aan de discussie over het feit dat over de gehele wereld de bereidheid tot massale vernietiging geweldig wordt opgevoerd. Ook omdat deze toenemende bereidheid degeneratief werkt op de mentaliteit. Niet voor niets is er toenemende verontusting onder degenen die eventueel met de ergste der wapenen zullen moeten strijden. Juist wanneer de geestelijke verzorging deze problematiek zou laten liggen, zou zij zich schuldig maken. Niet alleen de politiek, maar zelfs de krijgstucht is verantwoording schuldig aan normen van goed en kwaad.

Dat EGO over de kernbewapening schrijft is dus niet alleen haar recht, maar bovenal haar plicht. (Overigens heeft EGO nooit gesuggereerd dat „de” humanisten tegen alle geweldsmiddelen zijn). Wanneer in EGO de kernbewapening onder kritiek komt, dan is daarmee niet gezegd dat mensen alleen maar lief en zachtmoedig mogen zijn. We hebben het nog slechts over kernbewapening. Is ieder die met napalm en fragmentatiebommen gooit dus lief en zachtmoedig?

EGO moet vragen stellen bij vraagstukken van oorlog en vrede en dus

ook van de bewapening. Humanisme is immers niet vrijblijvend. Men moet niet proberen een soort „waardevrije ethiek” te introduceren, waarbinnen je met humanisme alle kanten op kunt. Het duidelijk maken waar je staat vanuit je overtuiging is een dure plicht. Dat heeft niets van doen met eenzijdigheid.

De geringste poging om enige discussie te krijgen over deze vraagstukken wordt al uitgelegd als puur pacifisme, zelfvernietiging, halfzacht. Zij die dit doen worden onmiddellijk betiteld als extreem links, eenzijdig of zelfs staatsgevaarlijk. Niet meer de zorg of de argumentatie van degenen die anders denkt staat in het middelpunt, maar zijn brutaliteit af te wijken van het „normale” denken.

EGO is een humanistisch blad. De humanistische normen en waarden klinken dus door in de artikelen. De solidariteit met de mensen in de krijgsmacht staat voorop; maar dat betekent niet dat we de ogen moeten sluiten voor bepaalde delen van de werkelijkheid. Terwille van de mensen in de krijgsmacht, terwille van de gehele mensheid is het noodzakelijk dat de geestelijke verzorging, überhaupt elk weldenkend mens, kritisch blijft t.o.v. de ontwikkelingen in onze samenleving. Vooral daar waar zij de kwaliteit en het voortbestaan van de cultuur betreffen. Wie die kritiek niet meer verdraagt en zich niet opsluit in dogma's en eeuwige waarheden, die is het niet waard in een democratie te leven. Juist hij die kritiek onmogelijk maakt heeft „de Russen” al binnengehaald.

EGO wil in zijn kritiek opbouwend zijn; bouwend aan die samenleving „waarin vrijheid, gerechtigheid, eerbied voor de menselijke waardigheid en medemenselijkheid centraal staan”. Vrijblijvendheid past daarin niet. We hopen slechts dat onze lezers bereid zijn die instelling, die positieve gezindheid uit ons blad te lezen.

Joost de Vries

kernproeven werpen hun
slagschaduw vooruit

Oskar Kokoschka

Baanbreker van het Duitse expressionisme

Oskar Kokoschka mag gerust gerekend worden tot de belangrijkste schilders en grafici van de 20ste eeuw. Hij werd vooral beroemd als schepper van expressionistisch, psychologische portretten. Als dichter en schrijver kent men deze Engelsman geworden Oostenrijker minder.

In 1971 schreef Kokoschka zijn biografie, die onder de titel „mein Leben” werd uitgegeven door Bruckmann in München.

Een jaar geleden, in februari 1980, overleed Oskar Kokoschka op 94-jarige leeftijd in zijn woonplaats Villeneuve in Zwitserland.

Jeugd

Oskar werd geboren op 1 maart 1886 in een Oostenrijks stadje Pöchlarn aan de Donau. Zijn moeder kwam uit Stiermarken, zijn vader was in Praag geboren in een oude familie van goudsmeden, die oorspronkelijk in Augsburg woonachtig was. Lang heeft hij niet in Pöchlarn gewoond. Een paar dagen is hij nog maar oud of het huis waarin de familie woont, brandt tot de grond toe af. Moeder gaat met haar zuigeling en een wat ouder zoontje naar haar broer die boswachter is in Hochkarn. Vader trekt naar Praag, waar zijn familie in een oud patriciërshuis de goudsmeedkunst beoefent. Tegen de financiële crisis der 80er jaren is niet meer op te boksen, zodat de familie naar Wenen verhuist, waar het echter niet veel beter is.

Drie jaar oud is Oskar als ze in Wenen wonen. Vader wordt handelsreiziger voor juweliersfirma's en maakt daarvoor reizen naar Parijs en andere grote steden. Meermalen is hij maanden lang van huis. Moeder moet maar zien hoe ze alles voor elkaar krijgt. Want financieel is er nog niet veel ruimte. Oskar wordt moeders hulp en toeverlaat en dat is hij altijd gebleven. Het sterven van zijn oudste broer maakte op hem een zeer diepe indruk. Hij herinnerde zich later heel duidelijk alles wat met dit sterfgeval samenhang. Vader was niet thuis, moeder kon het niet meer bolwerken en hij moest haar als kleine jongen opvangen.

Vorming

Oskar volgt het onderwijs op de volksschool en de HBS. Tijdens het zingen in het kerkkoor ziet hij de lichtende kerkvensters en de laat-barokke fresco's aan de zoldering. Dat worden zijn eerste kunstindrukken. Na de schooltijd, hij is dan 18 jaar, wil Oskar chemicus worden. Dat kan niet, de studie is te duur. Hij krijgt een beurs om op de Kunstgewerbe-Schule te studeren. Op deze kunstnijverheidsschool leert hij te-

Oskar Kokoschka (portret)

kenen, lithograferen, boekbinden, drukken en keramiek ontwerpen, maar schilderen met olieverf was er echter niet bij. In dit vak bekwaamt hij zichzelf. Toch vindt hij op deze school eigenlijk niet datgene wat hem interesseert. Het ornament en de decoratie is voor hem te ongecompliceerd. Variaties van lijnen, gestyleerde bloemen, heesters en bomen, kenmerken van de Jugendstil, die in die tijd in Wenen bloeide, liggen hem niet.

Kokoschka's belangstelling gaat naar de mens uit. Later zal hij daarvan in zijn werk op grootse wijze getuigen. Het was in 1908 dat hij een prentenboek van 8 kleurenlitho's deed verschijnen. Het droeg de titel „Die träumenden Knaben” en het werd gedrukt door „Die Wiener Werkstätte”. Het was zijn eerste werk. De tekst is een vrij lang proza-gedicht. Later verklaarde Kokoschka, dat het boekje niet alleen zijn eerste opdracht was, maar ook een liefdesverklaring aan een schoolvriendin Lili genaamd. Ook heeft hij tal van prentbriefkaarten, exlibris, waaiers, en andere voorwerpen voor de Wiener Werkstätte ontworpen. De Wiener Werkstätte was een in-

De mens is de maat van alle dingen, wie met een andere maat meet, meet fout.

Oskar Kokoschka

stelling die nauw verwant was aan de Engelse „Arts and Crafts” beweging van William Morris.

In de ontwerpen van Kokoschka waren al elementen aanwezig, die zich onderscheiden van de Jugendstil.

Strijd tegen het ornament

Belangrijk voor de groeiende kunstenaar zijn de jaren rond 1910. Blessend worden vooral Kokoschka's betrekkingen met de bekende Weense architect Adolf Loos, die bewust strijd voert tegen het ornament, een strijd die de jonge Kokoschka reeds vanaf zijn vroegste jeugd instinctief heeft gevoeld. Hij maakt kennis met Karl Kraus, die hem opdrachten verschaft voor het tekenen van portretten, niet alleen in Wenen maar ook in Zwitserland. In de jaren voor de eerste wereldoorlog werkte Oskar Kokoschka ook mee aan Der Sturm, een kritisch weekblad voor cultuur en kunst. Niet alleen is uit deze periode een portret bekend van Adolf Loos, maar ook vereeuwigde Kokoschka de uitgever van Der Sturm, Herbert Walden en de Berlijnse dichter Peter Baum, medewerker aan het avant-garde weekblad.

Na een kort oponthoud in Berlijn keert Kokoschka naar Wenen terug. Samen met Kandinsky, Klee en Franz Marc organiseert hij een tentoonstelling in de Galerie Der Sturm. Met Alma Mahler, de weduwe van de

Zeehening van Oskar Kokoschka na den Icarus

Voor de 1e W.O. werkte Kokoschka mee aan Der Sturm

componist Gustav Mahler, maakt Kokoschka een reis naar Venetië, waar de schilderijen van Tintoretto zijn hartstocht voor kleuren nieuwe impulsen geeft. Uit die tijd 1912/13 bestaat een dubbelportret van Alma Mahler en hemzelf.

Oorlog

Oskar Kokoschka nam deel aan de eerste wereldoorlog als Oostenrijks dragonder en werd aan het Pools front zwaar gewond. Hij werd aan het hoofd getroffen door een kogel en een van zijn longen werd met een bajonet doorboord. Dat gebeurde in september 1915. Eerst wordt hij verpleegd in Wenen, daarna in Dresden. Kokoschka overleeft de zware verwondingen, het hoofdschot bracht hem aanvankelijk in een onevenwichtige geestestoestand.

Na 1918 zou hij zich als kunstenaar pas volledig ontplooiën en talrijke kunstreizen ondernemen. In zijn vele werken overheersen fel geel, blauw en rood, opgevoerd tot een explosieve kracht, waarin toch ook vaak dichtertelijke elementen zijn waar te nemen.

We noemen van zijn vele doeken: De haven van Stockholm (1917), De macht van de muziek (1918/1919 te zien in het Van Abbe-museum te Eindhoven), Aan de oever van de Arno (1924) en De Mandril (1926, Museum Boijmans-van Beuningen Rotterdam). Niet alleen muntte Kokoschka uit in zijn afbeeldingen van personen, ook de steden en het landschap hadden zijn grote belangstelling.

In 1934, na de dood van zijn moeder, maar nog voor de inval der Duitsers in Oostenrijk, vestigde Kokoschka zich in Praag. Tijdens het nazi-bevind werden zijn werken in Duitsland tot ontaarde kunst verklaard. In 1938 ging hij in ballingschap naar Engeland en bleef daar wonen tot 1953. Kokoschka trouwde aldaar met zijn vriendin Olda Palkovska. In 1947 verkrijgt hij het Engelse staatsburgerschap.

Wereldwijd erkend

Na de tweede wereldoorlog vond de eerste grote tentoonstelling van Kokoschka's werk plaats in Bazel. Zij gaf een bijzonder goed beeld van de vele facetten van zijn kunstzinnig talent.

Mandrill, 1926

Overweldigend waren de vele schilderijen, indrukwekkend was zijn grafisch werk. De vele essays die hij schreef over belangrijke kunstenaars, kregen de volle aandacht. De Bazelse expositie werd een ongekend succes, zij gaf hem een wereldwijde erkenning.

De lithografie was voor Kokoschka een zeer belangrijke uitingsvorm. Soms vormen een aantal prenten de illustratie van een verhaal, bijv. Hiob (Job), Hommage aan Hellas, Odysseus, De vrouwen van Troje, Saul en David en Shakespeare's King Lear. Onder de vele litho's die hij maakte zijn afbeeldingen van Konrad Adenauer, Golda Meir en vele anderen.

Hij was een der allergrootsten van het Duitse expressionisme. In een kleurrijke, energieke, visionaire en krachtige stijl gaf hij een beeld van de politieke en sociale omwentelingen die hij in zijn lange leven meemaakte, waarbij hij vooral peilde naar de karakters van de door hem afgebeelde personen.

Jan Kooijman

Golda Meir, litho 1973

OPEC: barrelpraat

boeken bladen brochures

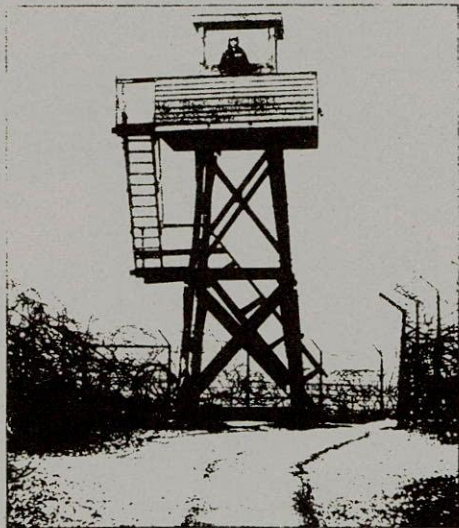
Zuid-Afrika

Van de indrukwekkende, bewogen verdedigingsrede van de leider van de Zuid-Afrikaanse bevrijdingsbeweging Nelson Mandela in het Rivoniaproces (waarbij hij tot levenslange gevangenisstraf werd veroordeeld) zijn fragmenten te beluisteren op de kassette „Voor dit ideaal”. De Anti-Apartheidsbeweging Nederland (AABN) produceerde deze kassette ter ondersteuning van de „Nelson Mandela Vrij”-campagne. De teksten van Mandela zijn in het Nederlands ingesproken door de acteur Henk van Ulsen. Daarnaast bevat de kassette een serie prachtige Zuid-Afrikaanse vrijheidsliederen.

„Voor dit ideaal” duurt 60 minuten en kost f 7,50 (inkl. verzendkosten f 9,40). Bestellen door overmaking van f 9,40 op giro 580900. t.n.v. AABN, Lauriergracht 116, Amsterdam.

Kernbewapening (1)

In de stroom publikaties over het kernwapenvraagstuk heeft nu ook de VVDM een brochure uitgegeven. De

titel is „Soldaten en kernwapens”. Het boekje bevat vrij veel elementaire informatie. Achtereenvolgens worden behandeld: de ontwikkeling van de kernwapenwedloop in de wereld; de in Nederland aanwezige kernwapens en hoe ze er gekomen zijn; wat hebben soldaten met kernwapens te maken (Site-wacht); de vredesbeweging in Nederland; de besluitvorming in de Tweede Kamer over de modernisering. De brochure eindigt met een beschrijving van de

ontwikkeling van het VVDM-kernwapenstandpunt.

De opzet van deze brochure is een bijdrage te leveren aan de kernwapendiskussie binnen de krijgsmacht. „Soldaten en kernwapens” is te bestellen door storting van f 3,45 (voor VVDM-leden) of f 4,45 (voor niet-leden) op giro 750479 t.n.v. VVDM, Croeselaan 39 te Utrecht.

Kernbewapening (2)

De werkgroep Vrouwen tegen Kernbewapening heeft een overzicht gemaakt van de kernwapenstandpunten in de (konsept) verkiezingsprogramma's van zeven politieke partijen t.w. CDA, CPN, D'66, PPR, PvdA, PSP en VVD. De standpunten zijn in drieën gesplitst n.l.:

1e bredere internationale verbanden en verdedigingsideeën,
2e kernbewapening in het algemeen,
3e kernwapens en nukleaire taken voor Nederland.

Dit overzicht is te bestellen bij de Werkgroep Vrouwen tegen Kernbewapening, Reinwardtlaan 19, 3571 ER Utrecht. (giro 4398157) Prijs f 2,50.

Pantserstorm

Al weer enkele maanden geleden verscheen het „Zwartboek-Pantserstorm”. Het zwartboek beschrijft de voor iedere infanterist voorgeschreven oefening Pantserstorm bij de kommando's in Roosendaal.

Uitgangspunten voor het schrijven van dit zwartboek waren:

1e de overtuiging dat er met deze oefening aan velen onrecht is aangedaan,

2e de verantwoordelijkheid t.a.v. hen die aan de oefening Pantserstorm nog moeten deelnemen,

3e de verantwoordelijkheid voor de democratie (het leger inkl. de te houden oefeningen dienen onderworpen te zijn aan de controle van de democratie).

Zonder zweem van sensatie wordt in dit zwartboek, van dag tot dag, verslag gedaan wat er gebeurt op zo'n oefening, hoe soldaten e.e.a. beleven, hoe de kommando's deze oefening begeleiden. Dit relaas, geschreven door ex-soldaat Jos Brocken, bevat vele citaten van met naam en toenaam genoemde soldaten.

„Zwartboek-Pantserstorm” is te bestellen bij de VVDM, Croeselaan 39 te Utrecht. Prijs f 4,10 (postrekening 750479 t.n.v. penningmeester).

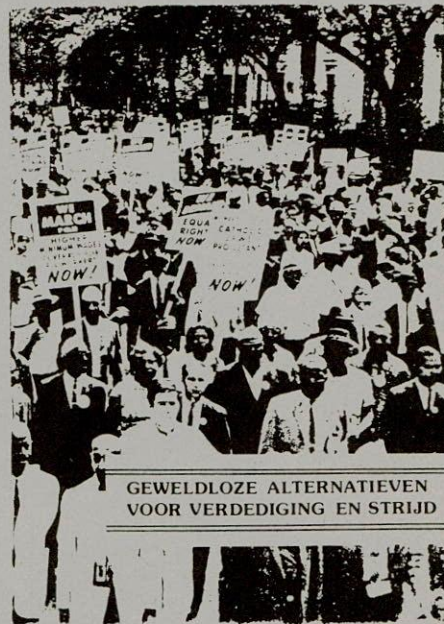
Unifil

Onder de titel „VN te velde” verscheen kort geleden bij het Nederlands Instituut voor Vredesvraagstukken een viertal bijdragen over het thema „VN-vredesmachten, Unifil en Nederland”. Sinds Nederland actief is gaan deelnemen aan de vredesoperaties van de VN in Libanon is in ons land een discussie ontstaan over deze deelneming. Dat was voor het NIVV re-

den genoeg om op 20 oktober van het vorig jaar een discussiedag te beleggen over dit onderwerp. De vier nu gebundelde lezingen werden op deze dag uitgesproken door: De Nederlandse bijdrage aan VN-operaties (Dr. P. R. Baehr); Wijziging van de Nederlandse bijdrage? (H. J. Neuman); VN-Vredesmachten (J. G. Schumacher) en Unifil: Een ervaring met VN-vredesmachten (Kol. J. Tjassens).

Het NIVV beoogt met dit boekje een bijdrage te leveren aan de discussie in Nederland over de inzet van Nederlandse militairen t.b.v. VN-vredesmachten.

„VN te velde” is te bestellen bij het NIVV, Alexanderstraat 7, 2508 CG Den Haag. Prijs f 9,50.

Sociale verdediging

Om de discussie over niet-militaire vormen van verdediging warm te houden verscheen, eind vorig jaar, de brochure „Geweldloze Alternatieven voor verdediging en strijd”.

Het grootste gedeelte van deze brochure (32 blz.) wordt in beslag genomen door een (vertaalde) voordracht van de Fransman Jean-Marie Muller. Muller die, even radikaal het Sowjetsysteem afwijst als de kapitalistische maatschappijvorm, bepleit in deze voordracht de keuze voor sociale verdediging.

Hij vindt dat we daar niet mee moeten wachten totdat een evt. vijand ons aanvalt, want onze rechten worden ook nu al bedreigd: door de staat (atoomstaat), door statenblokken en door de multinationals. Wel zullen we ons dan eerst moeten afvragen welke maatschappij willen we verdedigen, welk Europa? De brochure „Geweldloze alternatieven voor verdediging en strijd” is te bestellen bij de Werkgemeenschap „t Kan anders”, Postbus 385, Amsterdam. Prijs f 2,-.

Wim Heij

EGO puzzle

Kryptogram

Toch prijswinnaars!

In het januarinummer stelden we alleen nog prijzen in het vooruitzicht in 1981, wanneer er minstens 25 inzendingen binnenkomen. Blijkbaar heeft die oproep geholpen, want op de **visitekaartjes** kwamen precies 26 (goede) oplossingen binnen. De prijzen gaan naar: W. J. M. Vermeulen in Tilburg (boekenbon f 25,-), Derk te Winkel in Amsterdam (platenbon f 15,-) en dpl. sld. A. de Jager in Nieuwegein (platenbon f 10,-).

Kryptogram

Oplossingen van het onderstaande kryptogram dienen binnen te zijn **uiterlijk 8 april a.s.** bij: EGO-redactie, Coornherthuis, Hoofdstraat 84, 3972 LB Driebergen. En toch maar de voorkeur voor boeken- of platenbon vermelden. Sukkes!

Horizontaal

8. die bij de zee, 9. tegen de stroom van dit water of niet? 10. niet schieten op graan, één raak je toch niet,

11. heeft Ad geen medelijden? 12. is er nu maar een van deze onderdelen? 14. ik vind dit heel naar, Ger, 15. soldaten schijnen dit soms te zijn, maar dan wel zonder glorie, 17. 't lijkt wel of deze boot een duif nadoet, 19. voor- of achteruit, hij gaat altijd snel, 21. Go had hiervoor veel aanleg, 23. hij kon veel met een bal, maar altijd van bovenaf, 25. ik vind dit karretje maar een prul, Rie, 27. heeft deze jongen een sprookjesfiguur nodig om tot zichzelf te komen? 29. onder druk staan kost inspanning, maar dat is niet in, 32. is de kok aan het biljarten? 33. wordt niet gevraagd in dienst, en zeker geen eigen, 34. deze sprookjesfiguur is wat cijfermatig, 35. een heilig feest.

Vertikaal

1. ligt aan gene zijde van een meer in Zwitserland, 2. zou Gé hier neerkomen na het dalen? 3. ga mee, moeder, ik zie een wild dier, 4. hazen en soldaten zijn eigenlijk hetzelfde, beiden liggen hierin, 5. liggen die boten altijd in die duitse stad? 6. Eef schaart zich onder dit sterrebeeld, 7. dit hert is een belofte, het heeft verstand, 13. heeft u een landbouwwerktuig? 16. worden deze schaatsen ook in het land zelf gebruikt? 17. als je hem toch gebruikt, dan maar liever door de kerk, 18. deze plaats is een belofte, 20. is dit de dochter van vader, of had ze die niet? 22. dit is een heel eind van honk, woont hij hier niet meer? 24. die bekende van je is zeker niet dom, 26. plotseling zat het meisje in Ens, 27 nodig om te voegen, 28. met 13 gaat dit het best, 30. hier staan soldaten ook voor open, want het stinkt niet, 31. ik neig naar dit meisje, 32. blijf van de kat af en doe het erom.

Militairen en kernwapens

vervolg van blz. 24

dit tot het doen van boude uitspraken."

Een voorbeeld hiervan is te vinden in de nieuwjaarsboodschap van de kommandant 41e Painfbrigade in Seedorf. Deze generaal schrijft: „In eigen land wordt onze defensie en het bondgenootschap ondermijnd door een eindeloze stroom propaganda voor een eenzijdig, maar ondeugdelijk en verwerpelijk atoompacifisme. In geen enkel Europees land vindt dit streven enig begrip of weerklank. Met een schouderophalen over zoveel naïviteit worden wij door velen niet meer voor vol aangezien. (...) Onze minister heeft daarover geen misverstand laten bestaan." Tot zover deze commandant.

De raadsman Bos vatte aan het eind van zijn voordracht de taak van de GV als volgt samen: „In alle gevallen zal het doel van de gv-er moeten zijn mensen te helpen bij het maken van legitieme, eigen keuzes, gebaseerd op ethische afwegingen die begrepen kunnen worden. De GV als instituut zal er voor moeten waken, dat niet alleen de discussie binnen de krijgsmacht mogelijk is, maar dat de uitkomst ervan er niet bij voorbaat toe leidt dat de militairen met afwijkende opvattingen slechts ontslag rest."

Na de inleidingen werd in groepen gediscussieerd over de inleidingen en vond een afsluitende forumdiscussie plaats. Al met al een geslaagde dag die voor een belangrijk deel voldeed aan de door de organisatoren beoogde doelstellingen.

Wim Heij

EGO: in de regel goed

Militairen en kernwapens

Voor de eerste keer waren op zaterdag 17 januari 1981 in Amsterdam soldaten (VVDM), onderofficieren en officieren (VVBK), geestelijke verzorgers en IKV-ers bijeen om met elkaar te praten over de kernwapenproblematiek in de krijgsmacht. De daar aanwezigen besloten in de toekomst de banden met elkaar aan te halen en de kontakten uit te breiden naar groeperingen buiten het leger, zoals het samenwerkingsverband „Stop de N-bom” en „Pax Christi”.

Aanleiding voor de konferentie was het onbegrip dat in de vredesbeweging bestaat over de positie van atoompacifisten binnen de krijgsmacht en het feit dat, ondanks kritiek uit de Tweede Kamer, de brief van minister De Geus nog steeds recht overeind staat.

De organisatoren, VVDM en IKV, hadden een aantal doelstellingen:

- kontakten leggen tussen verschillende groepen binnen de krijgsmacht die met het kernwapenvraagstuk bezig zijn en de vredesbeweging erbuiten;
- het bijbrengen van meer begrip voor verschillende vormen van vredesstrijd;
- de ruimte voor vredesstrijd binnen de krijgsmacht (en indirect voor vrijheid van meningsuiting).

IKV: taboes doorbreken

IKV-sekretaris Mient Jan Faber sprak namens het Interkerkelijk Vredesberaad een aantal verwachtingen uit.

Het bij elkaar gaan zitten en naar elkaar luisteren is niet voldoende, het verzet tegen de kernbewapening binnen de krijgsmacht moet zich organiseren. Daarna moet men komen tot het innemen van gezamenlijke politieke standpunten, inclusief een politiek programma. Dat laatste zal slechts mogelijk zijn wanneer de groeperingen uit de krijgsmacht samenwerking zoeken met derden. Dat zal nodig zijn niet alleen om praktische redenen, maar ook om taboes te doorbreken. Woordelijk zei Faber hierover: „In die samenwerking moet uiteraard zijn begrepen een zo open mogelijke wijze van elkaar informeren over wederzijdse ervaringen; de geheimzinnigheid en beeldvorming rond de krijgsmacht en rond de vredesbeweging moet zo snel mogelijk worden opgeheven.”

VVDM: ruimte houden

VVDM-woordvoerder Hans van Heiningen gaf toe, dat deze soldatenvakbond zich eigenlijk pas echt met de kernwapenproblematiek is gaan bezighouden sinds 1979. Eind vorig jaar nam de soldatenvakbond een standpunt in over kernbewapening. Men sprak zich toen uit tegen de verdere ontwikkeling en uitbreiding van kernwapens, vóór terugdringing en uiteindelijk afschaffing daarvan en voor het recht van iedere militair om atoomtaken te weigeren. Fel keerde Van Heiningen zich tegen de brief van minister De Geus.

Blik in de konferentiezaal op 17 januari 1981.

De brief, ondanks grote kritiek uit de Kamer, is toch voor veel commandanten het sein geweest om harder te gaan optreden tegen soldaten die weigeren wacht te lopen bij atoomkoppelen. Verwachting van de VVDM voor de naaste toekomst: meer weigeraars en dus ook meer strafzaken. De VVDM zal blijven trachten ruimte te verwerven voor atoombezwaarden binnen de krijgsmacht. Teleurstellend noemde hij in dit verband de houding van andere militaire belangenverenigingen (m.u.v. de AVNM) die het op dit punt volledig laten afweten.

VVBK: ook dienstplichtigen

Sinds maart 1980 hebben kritische beroepsmilitairen zich verenigd in het VVBK, het Vredes- en Veiligheidsberaad Krijgsmacht.

Daar vindt men steun bij elkaar om de discussie binnen de krijgsmacht te kunnen voortzetten. Dat dit soms heel belangrijk kan zijn lichtte de voorzitter van het VVBK, overste John Mohr, als volgt toe:

„Als je in een ontzettend moeilijke periode van verwarring zit, dan heb je iemand nodig om mee te praten. Waar het dan op aan komt is het vinden van een manier om met jezelf in evenwicht te komen. Want je kunt niet functioneren als je walgt van een tank of op een schietbaan over je nek moet. En dan overdrijf ik niet.” Op deze konferentie liet het VVBK ook weten zich in het vervolg open te stellen voor al het personeel dat bij het Min. v. Defensie werkzaam is (dus ook voor dienstplichtigen), en verder dat men met een regionale opzet van het VVBK gaat starten.

GV: eigen keuzes

De humanistisch geestelijk verzorger Henk Bos zei ook het e.e.a. over de

brief van minister De Geus. Over het effect van de brief merkte hij het volgende op:

„Wat over komt bij de mensen is: eensgezind achter de officiële doktrine; discussie prima, als het resultaat daarvan maar weer datzelfde standpunt is. Loyaal tegenover de loyaal, ontslag c.q. beroep op de Wet Gewetensbezwaren (...) Als gv-er merk je, dat zij die problemen met de kernbewapening hebben, weer een grotere neiging vertonen in de schulp te kruipen. Anderen verleidt

vervolg op blz. 23